

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

Степан Кобута, Андрій Королько, Тамара Галицька-Дідух

**Підготовка, виконання та захист дипломної роботи
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.
Навчальний посібник для студентів спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія)**

Міністерство освіти і науки України

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра історії України і методики викладання історії

Кобута С.Й., Королько А.З., Галицька-Дідух Т.В.

**Підготовка, виконання та захист дипломної роботи
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.
Навчальний посібник для студентів спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія)**

УДК 001.8: 371.671
ББК 74р30-268
К55

Кобута С.Й., Королько А.З., Галицька-Дідух Т.В. Підготовка, виконання та захист дипломної роботи за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. Навчальний посібник для студентів спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025. 88 с.

Навчальний посібник підготовлений згідно вимог вищої школи до організації та здійснення науково-дослідницької роботи студентів закладів вищої освіти, атестації випускників університету за першим (бакалаврським) рівнем підготовки. Робота студента над темою дипломної роботи пов'язана із поглибленим вивченням теоретичних основ історичної науки, засвоєнням і застосуванням знань методики наукової дослідницької роботи, методики викладання історії та суспільствознавчих дисциплін у закладах загальної середньої освіти, використанням їх у процесі практичного вирішення досліджуваної проблеми. Важливе значення мають правильна організація пошукової роботи, навички систематизації виявленого джерельного та емпіричного матеріалу, вміння узагальнити і відобразити власне розуміння досліджуваної проблеми у письмовій формі, алгоритм підготовки та процедури проходження захисту дипломної роботи. Також акцентована увага на питаннях академічної доброчесності, зв'язку академічних історичних знань з методикою викладання історії та суспільствознавчих предметів у загальноосвітніх школах.

Рецензенти:

Марущенко О.В., кандидат історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Малярчук О.М., доктор історичних наук, професор кафедри суспільних наук Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

Рекомендовано до друку Вченою радою Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» протокол № 7 від 18 лютого 2025 року

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
1.1. Дипломна робота як форма атестації студентів та удосконалення фахових компетентностей	4
1.2. Порядок призначення наукового керівника, визначення і затвердження теми дипломної роботи на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти	11
1.3. Організаційні етапи підготовки та написання дипломних робіт на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти	14
2. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ І ЗМІСТУ ДИПЛОМНИХ РОБІТ	16
2.1. Зміст, обсяг та форма дипломної роботи	16
2.2. Вимоги до структури дипломної роботи	16
3. ТЕХНОЛОГІЯ НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ	21
3.1. Пошукова і дослідницька робота в архівах, бібліотеках, музеях	21
3.2. Підготовка і порядок написання тексту дипломної роботи з історичної та краєзнавчої тематики	26
3.3. Підготовка та написання тексту дипломної роботи з методики викладання історії та суспільствознавчих дисциплін	38
3.4. Правила підготовки плану-конспекту	50
4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ	53
4.1. Загальні правила оформлення текстової частини	53
4.2. Правила оформлення посилань на використані джерела	56
5. ПІДГОТОВКА, ПОРЯДОК ТА ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ ДИПЛОМНИХ РОБІТ	59
5.1. Порядок перевірки змісту дипломних робіт на запозичення	59
5.2. Попередній захист та рецензування дипломних робіт	62
5.3. Підготовка та проведення захисту дипломних робіт	63
6. ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ОСВІТИ	66
7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
8. ДОДАТКИ	76

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Дипломна робота як форма атестації студентів та удосконалення фахових компетентностей

Бакалавр – освітній ступінь вищої освіти в Україні, що здобувається та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої, зокрема освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)». Підготовка бакалавра завершується захистом дипломної роботи за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Дипломна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (далі – дипломна робота) – це творча дослідницька робота, яка виконується самостійно, свідчить про вміння автора працювати з літературою, узагальнювати й аналізувати фактичний матеріал, використовувати теоретичні знання і практичні навички, отримані під час оволодіння освітньо-професійною програмою Середня освіта (Історія), має елементи наукового дослідження.

Робота студента над бакалаврською темою пов'язана із поглибленим вивченням історичної науки, теорії і практики методики викладання історії і суспільствознавчих дисциплін у школі, формуванням та розвитком компетентностей самостійного дослідження та експериментування. Підготовка дипломної роботи за спеціальністю підвищує наукову ерудицію студента, розширює пізнавальні інтереси, поглиблює теоретичну підготовку майбутнього фахівця.

При написанні дипломної роботи студент повинен керуватися положеннями Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», положеннями навчально-методичної документації, розробленої Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника (далі – ПНУ) та Факультетом історії, політології і міжнародних відносин, Кодексом честі ПНУ, Положенням про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі студентів ПНУ, методичними вказівками до виконання, оформлення та захисту дипломних робіт.

На основі даних рекомендацій випускова кафедра розробила рекомендації у формі даного навчального посібника відповідно до специфіки підготовки фахівців спеціальності «Середня освіта (Історія)».

Метою підготовки дипломної роботи є систематизація, закріплення та поглиблення теоретичних знань, а також виявлення рівня професійної і психологічної готовності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін щодо практичної діяльності при постановці та вирішенні конкретних завдань.

Дипломна робота представляє закінчену розробку актуальної наукової проблеми. Вона повинна:

- бути актуальною, мати новизну, виконуватися на рівні сучасних досягнень науки і техніки;
- мати спрямування на вирішення практичних завдань майбутньої професійної діяльності;
- стимулювати у студентів творчий пошук нових пріоритетних наукових рішень;
- вимагати опрацювання спеціальної наукової і методичної літератури;
- пов'язуватися з планами наукових досліджень керівника, кафедри історії України і методики викладання історії, інших наукових підрозділів Факультету історії, політології і міжнародних відносин;
- узагальнювати і розвивати науково-дослідницькі уміння студента.

Головними завданнями підготовки дипломної роботи є:

- поглиблення знань студентів з актуальних проблем відповідної навчальної дисципліни за обраним напрямом підготовки;
- розширення й поглиблення теоретичних знань студентів з обраної проблеми, систематизація і аналіз сучасних наукових підходів до розв'язування теоретичних та практичних завдань;
- удосконалення умінь та компетентностей студентів самостійно організовувати та проводити наукові дослідження актуальної проблеми; розвиток

умінь студентів застосовувати здобуті теоретичні знання під час вирішення конкретних наукових завдань;

– набуття студентами необхідних компетентностей у процесі підготовки і проведення педагогічного експерименту або його елементів;

– удосконалення компетентностей самостійної роботи студентів із фаховою науковою літературою й розвиток умінь критичного опрацювання наукових інформаційних джерел;

– формування здатності студентів до самоосвіти і саморозвитку, самостійної дослідницької роботи у майбутній професійній діяльності.

Написання дипломної роботи є важливим етапом у підготовці студентів до професії вчителя історії, оскільки вона формує у них уміння використовувати сучасні методи та технології дослідження та викладання, розвиває аналітичне і критичне мислення, сприяє підвищенню науково-педагогічної компетентності, що є основою для успішної професійної діяльності в майбутньому.

У рамках підготовки дипломної роботи студенти набувають та поглиблюють загальні та фахові компетентності.

Інтегральна компетентність Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методик навчання, потребує інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання історії в основній (базовій) школі і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

Загальні компетентності.

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, а також до використання знань у практичних ситуаціях.

Знання й повноцінне розуміння предметної області та професійної діяльності.

Здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською – державною мовою; отримувати і передавати професійну інформацію іноземною мовою.

Здатність до впевненого, а водночас критичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для пошуку, обробки, аналізу, верифікації інформації з різноманітних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально на основі чинного законодавства та міркувань етики.

Здатність генерувати нові ідеї, зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства, вміння диференціювати традиційні та інноваційні способи вирішення завдань та знаходити межі їхнього застосування у навчальному процесі.

Фахові компетентності.

Здатність перенесення системи знань із вітчизняної і всесвітньої історії, необхідної для роботи в навчальних закладах загальної середньої освіти, у професійну діяльність.

Здатність забезпечувати навчання учнів українською – державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області історії та суспільствознавства.

Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей, застосовувати під час організації навчально-виховного процесу ефективні методики й технології.

Здатність застосовувати інтерактивні методи і сучасні освітні технології навчання, формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами історичних і суспільствознавчих предметів, інтегрованого навчання.

Здатність усвідомлювати суспільний статус і призначення професійної діяльності вчителя історії, здійснювати об'єктивну самооцінку і самокореляцію своїх професійних якостей, аналізувати, досліджувати та поширювати передовий педагогічний досвід.

Компетентності предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія).

Знання сучасних наукових досліджень з історії України та всесвітньої історії.

Здатність володіти категоріально-понятійним апаратом історичної науки, орієнтуватися в науковій періодизації історії, використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу.

Здатність інтегрувати набуті знання з історичних та інших гуманітарних наук в самостійну систему, виявляти цілісність знань та умінь.

Здатність здійснювати критичний аналіз різних джерел інформації та наукового пізнання, використовувати їх у професійній діяльності.

Знання наукових основ історії та методики її навчання, організації процесу пізнання та виховання учнів різних вікових категорій; здатність здійснювати дослідження з історії України, всесвітньої історії, методики навчання історії.

Здатність до педагогічної рефлексії та дисемінації педагогічного досвіду.

У результаті виконання дипломної роботи студенти досягають таких програмних результатів навчання.

Програмні результати навчання, спільні для всіх предметних спеціальностей.

Відтворювати основні концепції та принципи педагогіки і психології, сучасних освітніх технологій; враховувати в освітньому процесі закономірності розвитку, вікові та інші індивідуальні особливості учнів.

Демонструвати вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

Називати і аналізувати методи цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їх освітніх потреб; класифікувати форми, методи і засоби навчання предмету в закладах загальної середньої освіти.

Здійснювати добір і застосовувати сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів; критично оцінювати результати їх навчання та ефективність уроку.

Вибирати відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізувати динаміку особистісного розвитку учнів, визначати

ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

Називати і пояснювати принципи проектування психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами), технології здоров'язбереження під час освітнього процесу, способи запобігання та протидії булінгу і налагодження ефективної співпраці з учнями та їх батьками.

Демонструвати знання основ фундаментальних наук (відповідно до предметної спеціальності), оперувати базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

Генерувати обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

Застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

Демонструвати володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

Аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати, здійснювати об'єктивну самооцінку і самокорекцію своїх професійних якостей.

Демонструвати знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовувати необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

Програмні результати навчання.

Знати і аналізувати сучасні наукові дослідження з проблем вітчизняної та всесвітньої історії, спеціальних історичних дисциплін та імплементувати знання у навчальну і практичну діяльність.

Орієнтуватися в історичному часі, застосовуючи періодизацію, характеризувати суспільні явища в розвитку, вільно оперувати термінологією з фахових предметів.

Демонструвати інтегроване мислення, пояснювати цілісну картину суспільно-історичного розвитку через міжпредметні зв'язки.

Працювати з джерелами інформації, вміти їх аналізувати, синтезувати, порівнювати та інтегрувати їх у зміст навчання історії, представляти та обговорювати відображені в них факти, явища, події, визначати власну позицію щодо суперечливих питань.

Знати зміст шкільних курсів історії, проектувати і здійснювати навчальний процес, обирати оптимальні компетентісно орієнтовані методики навчання історії і суспільствознавства за допомогою сучасних інноваційних технологій, вміти оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку учня/учениці.

Усвідомлювати призначення професійної діяльності вчителя історії і стійко прагнути до набуття та вдосконалення професійних компетентностей.

1.2. Порядок призначення наукового керівника, визначення і затвердження теми дипломної роботи на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Тематика дипломних робіт визначається кафедрою історії України і методики викладання історії на основі пропозицій студентів, як правило, в VI семестрі. Тематика робіт відповідає професійним завданням освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)», сформованим під час формування дисциплін варіативної частини.

Теми дипломних робіт можуть уточнюватися в майбутньому на засіданнях кафедри з ініціативи студента і наукового керівника, з обов'язковим обґрунтуванням доцільності цього. Студентам надається право запропонувати свою тему з обґрунтуванням доцільності її розробки. У таких випадках перевагу надають темам, які безпосередньо пов'язані з місцем майбутньої професійної діяльності випускника.

Не пізніше кінця першого місяця навчання у VII семестрі теми обговорюють і затверджують на засіданні кафедри історії України і методики викладання історії та кафедрах, де виконуються роботи, і призначають наукових керівників роботи. Загальний список усіх дипломних робіт затверджуються вченою радою Факультету

історії, політології і міжнародних відносин, тематика оприлюднюється на сайті кафедри.

Зміни або уточнення у формулюванні затвердженої теми можуть бути внесені лише за об'єктивних причин та за згодою наукового керівника. Будь-яка довільна зміна студентом теми своєї роботи не допускається.

Основними критеріями вибору теми дипломної роботи є:

- актуальність, елементи новизни і перспективність обраної теми;
- ступінь вивчення теми у науковій літературі;
- наявність доступної для студента і достатньої для розкриття теми джерельної бази;
- зв'язок теми з конкретними науковими планами та довгостроковими програмами кафедри;
- особисті наукові інтереси студента.

Тема дипломної роботи повинна бути конкретною, короткою, окреслювати межі проведення дослідження, відображати мету і відповідати її змісту. У назві не можна вживати скорочення та аббревіатури, потрібно уникати використання ускладненої термінології. Не допускається починати назву зі слів «Вивчення процесу...», «Дослідження шляхів...», «Розробка і дослідження...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...», «До питання...» тощо.

Науковими керівниками дипломних робіт на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти призначають висококваліфікованих фахівців із кафедри історії України і методики викладання історії та з інших кафедр Факультету з числа професорів і доцентів. В окремих випадках допускається керування дипломною роботою старшими викладачами та асистентами без наукового ступеня, які є провідними фахівцями з питань, що висвітлюються в роботі, і здатні надати студентові суттєву організаційно-методичну допомогу в її підготовці, оформленні та захисті.

Призначення керівником дипломної роботи асистента кафедри можливе лише за рішенням Вченої ради Факультету історії, політології і міжнародних відносин. У

випадках, коли робота має прикладний характер, до керівництва її виконанням можуть залучатися висококваліфіковані фахівці відповідної галузі.

Основні обов'язки наукового керівника дипломної роботи:

- 1) допомога студентові у виборі теми;
- 2) погодження завдань на дипломну роботу, календарного плану її виконання, систематична перевірка виконання календарного плану студентом;
- 3) допомога студентові при розробленні плану (змісту) дипломної роботи;
- 4) надання необхідних консультацій з питань порядку, послідовності виконання роботи, визначення змісту та обсягу відповідних частин роботи;
- 5) надання допомоги студенту в доборі наукових джерел, які доцільно використовувати при виконанні роботи;
- 6) перевірка виконання студентом проміжних етапів підготовки дипломної роботи й надання допомоги в її науковому редагуванні;
- 7) систематичний контроль щодо якості виконання дипломної роботи;
- 8) спрямування студента у питаннях апробації дипломної роботи;
- 9) підготовка висновку на засідання кафедри про допуск дипломної роботи до захисту в Екзаменаційній комісії;
- 10) підготовка письмового відгуку на дипломну роботу.

Основні права наукового керівника:

- 1) вимагати від студента дотримання встановленого графіку виконання дипломної роботи;
- 2) висловлювати зауваження до дипломної роботи загалом або окремих її частинах та повернення роботи студенту на додаткове опрацювання;
- 3) вимагати виправлення помилок змістового чи граматичного характеру;
- 4) приймати рішення про невідповідність дипломної роботи встановленим вимогам з інформуванням про це студента та завідувача кафедри, на якій виконується робота.

1.3. Організаційні етапи підготовки та написання дипломних робіт на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Після визначення на кафедрі теми студент із науковим керівником розробляє індивідуальний план-графік виконання дипломної роботи із зазначенням усіх етапів та офіційних термінів виконання. Графік підписується студентом, науковим керівником та затверджується на засіданні відповідної кафедри. Графік складається у двох примірниках, один з яких отримує студент, другий – зберігається на кафедрі. Зміна плану-графіка виконання дипломної роботи допускається тільки за згодою наукового керівника (Додаток А. Форма завдання на дипломну роботу).

Над дипломною роботою студент працює під контролем наукового керівника протягом усього навчального року. Організаційно процес її написання складається з таких етапів:

- підготовчого, який починається з вибору студентом теми й отримання індивідуального завдання щодо питань, які необхідно вирішити: ознайомлення зі станом проблеми, збирання фактичних матеріалів, проведення необхідного огляду та аналізу аналогічних розробок та їх застосувань у відповідних галузях тощо;
- основного, який реалізовується відповідно до вимог щодо організації наукового дослідження і передбачає на основі вивчення досвіду роботи збирання фактичного матеріалу та його опрацювання, викладення тексту роботи згідно з її структурою, формулювання висновків та рекомендацій;
- підсумково-оформлювального, який завершується орієнтовно за місяць до захисту роботи на засіданні Екзаменаційної комісії (ЕК). На цьому етапі робота повинна бути повністю виконана та перевірена керівником;
- заключного, який включає отримання відгуку керівника та рецензії на дипломну роботу від кваліфікованого спеціаліста відповідного профілю (за яким виконувалася робота), проведення попереднього захисту на кафедрі історії України і методики викладання історії та фіксування його результату у протокол засідання кафедри про допуск до захисту і подання роботи до ЕК.

Безпосередній контроль за підготовкою дипломної роботи відповідно до календарного плану здійснює науковий керівник. Інформація наукових керівників

про хід виконання студентами дипломних робіт періодично заслуховується на засіданнях кафедри історії України і методики викладання історії, кафедрах, де виконуються роботи, як правило, двічі впродовж навчального року – у січні та квітні. При цьому визначається спроможність студента справитися з роботою, які у нього виникли труднощі та необхідність вживання заходів щодо їхнього подолання.

Кафедра має право не пізніше як за 20 днів до початку підсумкової атестації рекомендувати відсторонення студента від виконання роботи, якщо вона не буде виконана вчасно з причин його неорганізованості чи недисциплінованості, що обов'язково фіксується в рішенні кафедри. Це є підставою для порушення клопотання про відрахування студента за невиконання навчального плану.

2. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ І ЗМІСТУ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

2.1. *Зміст, обсяг та форма дипломної роботи*

Дипломна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти готується державною мовою у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису в твердій або м'якій палітурці та в електронній формі.

Зміст кваліфікаційного дослідження повинен відповідати стандартам вищої освіти. Робота має бути актуальною, скерованою на новітні методи теоретичного й експериментального дослідження, розкривати самостійне дослідження автора, відображати практичне значення отриманих результатів, їх апробацію та впровадження в сферу практичної діяльності.

Обсяг та форму дипломної роботи визначає випускова кафедра історії України і методики викладання історії. За змістом це письмова робота із обов'язковими структурними частинами ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛИ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ (за потреби). Кожна структурна частина починається із нової сторінки. Рекомендований обсяг дипломної роботи складає 50-60 сторінок стандартного аркуша А4 (без урахування списку використаних джерел і додатків).

Дипломна робота має форму роздрукованого варіанту електронного тексту, зшитого у поліграфічний спосіб з твердою політуркою.

2.2. *Вимоги до структури дипломної роботи.*

Обов'язковими структурними елементами дипломної роботи є:

1. Титульна сторінка роботи.

Титульний аркуш (додаток Б) містить:

- найменування закладу вищої освіти, де виконана дипломна робота;
- назву підрозділу;
- назву кафедри;
- освітній рівень, на який претендує здобувач;
- тему дипломної роботи;
- прізвище, ім'я, по-батькові автора;
- найменування спеціальності;

- науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника;

- відомості про рецензентів;

- місто і рік захисту роботи.

2. Зміст.

Зміст подають на початку роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок вступу, усіх розділів, підрозділів та пунктів, висновків, списку використаних джерел, додатків. (Додаток В. Зразок оформлення змісту дипломної роботи).

3. Перелік умовних позначень (за необхідності).

Такий перелік вводиться, якщо в роботі вжита специфічна термінологія, маловідомі скорочення, нові символи тощо. Перелік друкується двома колонками, у яких ліворуч за абеткою наводять скорочення, праворуч – їхня детальна інтерпретація. Якщо спеціальні терміни, символи, позначення повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні.

4. Вступ.

Обсяг вступу становить, як правило, не менше 4–5 сторінок, включаючи огляд джерел та історіографії проблеми. У вступі розкривається сутність наукової проблеми та її значущість, стан розробки й обґрунтування необхідності проведення дослідження та подається загальна характеристика роботи у такій послідовності:

Актуальність теми. Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими вже підходами до розв'язання проблеми обґрунтовують актуальність та доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки. Автор визначає науково-практичну та суспільну значущість теми наукового дослідження. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Обов'язково потрібно зазначити роль автора у виконанні цих науково-дослідних завдань.

Наступною складовою вступу є визначення *об'єкта* та *предмета* дослідження дипломної роботи. *Об'єкт дипломної роботи* – це процес або явище історичного процесу, події, діяльності організації чи конкретної історичної постаті, що породжує проблемну ситуацію. *Предмет дипломної роботи* міститься в межах об'єкта і

становить частину від цілого (тобто об'єкта) в плані конкретизації умов, форм, прикладів діяльності конкретних суб'єктів історії. Об'єкт і предмет співвідносяться як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка й стане предметом дослідження. Саме на *предмет дипломної роботи* спрямована увага автора, оскільки він дозволяє визначати назву і напрям дослідницької роботи.

Мета і завдання дипломної роботи. Формулюються мета і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. *Мета* – це кінцевий науковий результат, якого прагне досягти автор роботи у процесі власного дослідження. Не варто формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», тому що такі слова вказують не на саму мету, а на засіб її досягнення. Мета дипломної роботи реалізується через конкретні завдання, які потрібно вирішити для цієї мети.

Завдання дипломної роботи повинні розкривати мету і формуються переліком дій: «вивчити...», «проаналізувати...», «встановити шляхи...», «обґрунтувати...», «визначити...», «виявити сутність...», «узагальнити...», «сформулювати пропозиції...» та інші. Вирішення завдань становитиме зміст розділів і підрозділів дипломної роботи. Це важливо, тому що назви таких розділів мають відповідати конкретним завданням і результатам дослідження.

Для тем, пов'язаних із історичними процесами, необхідно визначити *хронологічні рамки* з обов'язковим обґрунтуванням нижньої (початку) і верхньої (закінчення) проблеми та *територіальні* (історико-географічні) межі дипломної роботи.

Стан наукової розробки. У вказаній частині вступу необхідно дати розширену (як правило, на 1,5 – 3 сторінки) характеристику найновішої наукової літератури та джерел, що висвітлюють досліджувану проблематику, і використовувалися в процесі написання роботи.

Методи дипломної роботи вказують на шляхи досягнення мети та розв'язання поставлених у роботі завдань, свідчать про достовірність та вірогідність отриманих наукових результатів. Необхідно коротко охарактеризувати методологічну базу дослідження, надати перелік використаних при підготовці дипломної роботи методів і методологічних принципів.

Практичне значення отриманих результатів. У дипломній роботі теоретичного характеру вказують про наукове використання отриманих результатів або рекомендації щодо їхнього використання, а з прикладним значенням – висвітлюють результати практичного застосування отриманих результатів або рекомендацій щодо їх використання.

Апробація результатів (за наявності). Якщо автор брав участь у наукових конференціях, семінарах, засіданнях наукового гуртка із оголошенням результатів своєї роботи та має цьому підтвердження (опубліковані тези, статті або програма конференції за темою роботи, у якій студент брав участь), слід зазначити загальну кількість конференцій, їх назву, рік та місце проведення, а також вказати кількість публікацій із цієї теми.

Структура дипломної роботи. У цьому підпункті вказується, що робота складається зі вступу, певної кількості розділів, висновків, списку використаних джерел (вказується кількість), кількість таблиць, рисунків та додатків.

5. Основна частина. Основна частина дипломної роботи може складатися з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Головні вимоги до наукового викладу результатів – точність, чіткість, стислість. Кількість розділів визначає виконавець роботи за погодженням із науковим керівником.

Кожний розділ починають з нової сторінки. В основних розділах дипломної роботи автор подає огляд літератури за темою та обґрунтовує вибір напряму досліджень, наводить методи вирішення задач та їх порівняльні характеристики, описує хід дослідження, з вичерпною повнотою викладає результати власних досліджень, якщо вони одержані. Автор повинен дати оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів та порівняти одержані результати з аналогічними результатами вітчизняних та зарубіжних дослідників, обґрунтувати необхідність додаткових досліджень. Кожний розділ закінчується сформульованими висновками із стислим викладенням наведених у розділі результатів.

Розділи повинні мати бібліографічні посилання на використані у роботі джерела, що дозволяє аналізувати власні дані та порівнювати їх з даними інших джерел.

Висновки повинні містити чіткий виклад найбільш важливих результатів дипломної роботи з пропозиціями та побажаннями щодо подальшого дослідження певної теми. Важливо, щоб сформульовані висновки відповідали поставленим завданням. У висновках необхідно зазначити не тільки позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, але й проблемні питання, а також конкретні рекомендації щодо їхнього усунення. Ознайомлення з текстом висновків повинно сформувати уявлення про ступінь реалізації автором дипломної роботи поставленої мети і завдань.

6. Список використаних джерел. З кількох можливих способів упорядкування матеріалу у списку (за алфавітом, за видом джерела) найбільш вживаним є розміщення прізвищ авторів або назв творів за алфавітом. Кількість використаних джерел може бути не менше 50 у дипломній роботі. Якщо список містить джерела, записані як кириличними літерами, так і латинськими, то спочатку потрібно подавати ті, які записані кирилицею, а потім латиницею (за алфавітом). Приклади бібліографічного опису використаних джерел подано у додатку Д.

7. Додатки. За необхідності до додатків доцільно включити допоміжний матеріал (при його великій кількості та неможливості подати у тексті), необхідний для повноти сприйняття роботи. До них вносяться допоміжні матеріали:

- таблиці допоміжних цифрових даних;
- допоміжні ілюстрації;
- термінологічні глосарії;
- міні-словники;
- карти.

У додатки виносяться великі таблиці допоміжного характеру, блок-схеми, зразки форм таблиць тощо.

Додатки нумеруються великими літерами. На кожний додаток повинно бути посилання в тексті, наприклад, «...розміщення східнослов'янських племен» (дод. Б)». При повторному згадуванні використовують вислів «(див. додаток Б)».

3. ТЕХНОЛОГІЯ НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ

3.1. Пошукова і дослідницька робота в архівах, бібліотеках, музеях

Історія як наука вимагає глибокого усестороннього вивчення конкретних історичних процесів, фактів, подій минулого та сучасного в їх закономірному зв'язку та історичній послідовності. Шлях наукового пошуку історика-дослідника лежить між двома пунктами: виникненням наукового завдання і його розв'язанням. Виділяють такі етапи цього шляху: постановка наукової проблеми – добір історичних джерел – встановлення історичних фактів (емпіричних знань) – їх теоретичне узагальнення – систематизація фактів і абстракцій в логічно викладений опис (схему) – побудова теоретичного пояснення.

Наукове історичне дослідження відображає певну проблемну ситуацію, яка фіксує: а) необхідність переходу від відомого до невідомого, від незнання невідомого до пізнання його суті; б) суперечності між науковими завданнями і існуючими в науковій літературі засобами його розв'язання; в) багатоваріантність можливих шляхів виявлення засобів, за допомогою яких можна було б вирішити наукову проблему; г) умови виникнення наукового завдання.

Кожному студенту слід чітко усвідомити, що науково-дослідницька діяльність в сфері гуманітарних дисциплін, зокрема, історичної науки, вимагає від широкої загальної культури, інтелектуальної активності, відповідальності, сучасного вміння здійснювати науково-пошукову роботу.

Загальні правила пошукової дослідницької роботи мають вироблений алгоритм.

Збір та обробка первинного матеріалу

Бібліографічний пошук літератури та джерел.

Для опрацювання будь-якої теми дослідження спочатку необхідно ознайомитися з існуючою з даної проблематики науковою літературою. Зазвичай місцем отримання відповідної інформації є бібліографічні відділи вузівських, обласних (міських) наукових, спеціалізованих наукових бібліотек. Саме в них слід здійснити відповідний бібліографічний пошук, використовуючи різного роду бібліографічні покажчики, в яких література групувана по розділах та підрозділах.

Для полегшення ознайомлення із структурою бібліографічних систем існують допоміжні покажчики: предметні, хронологічні, авторів, географічні тощо.

Основою інформаційно-пошукового апарату бібліотек є каталоги та картотеки. Каталог – це впорядкована сукупність карток, на яких міститься бібліографічний опис книги (окремого видання). Знайомство з каталогом дає можливість дізнатися про наявність відповідної літератури у фондах бібліотеки. Каталоги поділяються на алфавітні та систематичні (тематичні). Алфавітні каталоги укладені в алфавітному порядку за прізвищами авторів чи назвами книг і зручні в користуванні у випадках, коли уже відомі вихідні дані літератури, підібраний список видань, необхідних для пошуку. У випадках, коли книга має кілька авторів (1-3 особи), її можна шукати за прізвищами будь-якого з авторів. Якщо це збірник статей чи колективна монографія, то пошук здійснюється за назвою книги або за прізвищем відповідального редактора.

Систематичні каталоги укладені за тематичним принципом на основі одного з двох видів класифікації: за універсальною десятковою класифікацією (УДК) або ж за бібліотечно-бібліографічною класифікацією (ББК). Користування ними дещо складніше за алфавітний, але дозволяє досліднику ознайомитися з комплексом наявної літератури за різними тематичними розділами. Слід взяти за правило необхідність запису разом із бібліографічним описом видання відповідного шифру, який необхідний для оформлення замовлення на користування книгою.

Картотеки – це систематизований перелік назв окремих статей із наукових журналів, збірників статей, періодичної преси, що укладаються зазвичай за тематичним принципом.

У першу чергу слід знайомитися з книгами та статтями, в яких найповніше відображено тематику дослідження. Це дозволяє найбільш повно та широко охопити обрану проблему, скласти загальну уяву про неї. Після цього можна звернути увагу на вивчення окремих, вузьких питань, що розширюють та деталізують досліджувану проблематику. На цьому етапі роботи з книгою помічається недостатність розкриття теми, відповідно планується ґрунтовне опрацювання її слабо розроблених аспектів.

Отже, уважне та глибоке вивчення праць попередників дозволить глибоко вникнути в проблему дослідження, виявити проблемні питання, які не знайшли ще достатнього теоретичного обґрунтування, або ж мають доволі дискусійний, суперечливий характер твердження. Аналіз та наступна самостійна оцінка таких положень дозволить проявити творчий підхід дослідника, буде слугувати доказом уважної пошукової та аналітичної роботи.

При ознайомленні із літературою за тематикою дослідження не слід обмежуватися виключно фаховими (тільки історичними чи політологічними виданнями). Багато праць написані на межі з іншими науками, тому при опрацюванні і каталогів, і самої літератури слід звертати увагу на міждисциплінарні зв'язки. Наприклад, при розкритті тем, пов'язаних з політичним та державним устроєм, політичними процесами, доцільно знайомитися з працями історичного, політичного, правового, соціологічного спрямування. Проблеми вивчення економічної історії переплітаються із необхідністю ознайомлення з працями з економіки, економічної географії, статистичними економічними збірниками, тоді як питання національного та культурного життя знаходять своє відображення у працях з філософії, культурології, етнології, релігієзнавства тощо.

Написання історичних та політологічних досліджень неможливе без опрацювання джерельних матеріалів. У першу чергу увагу слід звернути на опубліковані джерела (збірники документів та матеріалів, публікації документів в періодичній пресі, спогади, мемуари тощо). Опубліковані збірники мають важливе значення, оскільки містять якісно відібраний документальний матеріал узагальнюючого характеру, а також інформацію про походження цих документів. Слід пам'ятати, що вивчення джерел не повинно передувати процесу ознайомлення із літературою. Воно може проводитись паралельно з вивчення основної літератури, або ж після цього. Таким чином можна з'ясувати, які з опублікованих матеріалів не знайшли ще свого достатнього відображення у вивченій літературі.

Пошукова робота в архівах

Державні архіви є установами, що забезпечують формування та зберігання документів Національного архівного фонду, використання їх інформації.

Національний архівний фонд – це сукупність архівних документів, що відображають історію духовного та матеріального життя українського народу та інших народів, що проживають на території України, мають значну історичну та культурну цінність, є складовою частиною вітчизняної та світової історико-культурної спадщини.

Тож ознайомлення з цією історико-культурною спадщиною, виявлення документів та матеріалів, які ще не стали відомими широкому загалу, використання таких документів в наукових дослідженнях (введення до наукового обігу) залишається важливою складовою науково-пошукової і дослідницької діяльності науковців.

Щоб зрозуміти потребу пошукової роботи в архіві, необхідно знати загальні правила та принципи комплектування та зберігання архівних документів і матеріалів, функціонування архівних установ України, користування їхніми інформаційними ресурсами (Конкретизує ці питання Закон України «Про національний архівний фонд і архівні установи»).

Державі належать архівні документи, що нагромадилися (комплектувалися) за час діяльності:

- органів державної влади та управління, державних підприємств, установ, організацій, що діяли на території України, а також органів і формувань, що претендували у різні часи на державну владу;
- органів державної влади, державних підприємств, банків державної власності, що діють на території і поза її межами;
- установ релігійних конфесій до часу відокремлення церкви від держави;
- органів, підприємств, установ, організацій, інших політичних організацій, що ліквідовані або саморозпустилися;
- інших громадських організацій та об'єднань громадян до часу їхньої реєстрації;
- юридичних і фізичних осіб, що надійшли на законних підставах у власність держави, в тому числі з-за кордону.

Архівні установи, в яких комплектуються та зберігаються архівні документи, поділяються за своїм профілем на загальні і спеціалізовані. Загальні архіви

зберігають документи незалежно від часу їх створення, галузевої належності, виду носіїв інформації. До них відносять державні обласні архіви, що створені і функціонують у всіх областях України.

Спеціалізовані архіви зберігають документи, що обмежуються тематикою, належністю до певної галузі чи сфери діяльності, видами носіїв інформації, способами і технікою її закріплення. Серед спеціалізованих архівів, фонди яких містять величезні масиви документів, пов'язаних з перспективою наукових досліджень, слід відзначити: Центральний державний архів громадських об'єднань України, Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г.С. Пшеничного, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України, а також Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Центральний державний історичний архів України у м. Києві, Центральний державний історичний архів України у м. Львові.

Архів є інформаційною системою – організаційно впорядкованою сукупністю архівних документів, довідкового апарату, в тому числі і банків даних та інформаційних технологій. Архівні документи належать до архівних інформаційних ресурсів і кожний громадянин України має право на отримання та використання цих ресурсів в приватних чи суспільних інтересах.

Архівні установи здійснюють інформаційне обслуговування користувачів архівної інформації через відповідні структурні підрозділи (сектор користування документами). Архівні працівники ознайомлюють користувачів з правилами та розпорядком роботи сектору користування документами, переліками інформаційних послуг (безкоштовних та платних), а також повідомляють про підстави і період обмеження доступу, використання та копіювання документів.

Ознайомлення користувачів з довідковим апаратом архіву, надання в користування документів здійснюється безкоштовно.

Для отримання дозволу на користування архівними матеріалами фізичні особи заповнюють заяву-анкету, в якій вказують свої дані, мету роботи в архіві, тему та хронологічні рамки дослідницької роботи. Дозвіл дає директор архіву терміном на

один рік. При необхідності продовження роботи за заявою користувача дозвіл може бути продовжений.

Робота в архіві вимагає від користувача достатніх знань по проблемі дослідження та основам джерелознавчої роботи. Тому доступ до архівних матеріалів надається, як правило, студентам III–IV курсів для збору архівних матеріалів для написання дипломних робіт.

За схожим підходом із роботою в архівах здійснюється пошук джерел у музейних установах. Увага дослідника зосереджується на наявних у музеях виставкових експонатах а також матеріалах, що зберігаються в запасниках. Їх віднайдення, опис і використання матеріалів музейних установ при написанні тексту дипломної роботи значно розширює джерельну основу дослідження.

3.2. Підготовка і порядок написання тексту дипломної роботи історичної та краєзнавчої тематики

Дипломна робота належать до категорії навчально-наукових досліджень студентів, що здійснюються в рамках завершального етапу навчання на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і отримання відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня *бакалавр*. Це комплексне самостійне дослідження, що демонструє набуті знання, вміння та навички із історичних та гуманітарних дисциплін і свідчить про фаховий рівень студентів-випускників. У цих роботах передбачено систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань із спеціальності, застосування їх при вирішенні конкретно наукових завдань. До цих типів робіт висуваються наступні вимоги:

- актуальність обраної теми, її відповідність сучасному стану розвитку історичної чи політичної науки;
- вміння працювати з першоджерелами джерелами, фаховою і спеціальною літературою;
- здійснення при роботі з першоджерелами критичного аналізу документів та матеріалів;

- здатність систематизувати наявний масив наукової літератури, характеризувати основні етапи дослідження, наявні наукові концепції;
- визначення предмета, мети і завдань, методів та прийомів дослідження;
- узагальнення та обґрунтування результатів наукової праці, формулювання висновків та практичних рекомендацій їхнього застосування.

Загальна організація і контроль за процесом підготовки, виконання та проведення захисту кваліфікаційних робіт покладається на випускову кафедру Факультету історії, політології і міжнародних відносин. Керівництво дипломними роботами забезпечується викладачами кафедри, кваліфікованими педагогами з досвідом навчальної і наукової діяльності, із науковими та вченими ступенями.

Науковий керівник надає студентам методичну, організаційну та консультативну допомогу в процесі підготовки, написання та захисту студентських наукових робіт, визначає та контролює робочі графіки виконання поставлених завдань. Його обов'язком є допомога у виборі теми, розробці плану дипломної роботи, рекомендації щодо добору джерел та літератури, методології дослідження. По завершенню написання студентом дипломної роботи науковий керівник повинен подати письмовий відгук, в якому, окрім актуальності теми, рівня підготовки, відзначення якостей та зусиль студента, ступеня його самостійності у виконанні дослідницької роботи, подає висновок про відповідність підготовленого рукопису вимогам вищої школи, які ставляться до відповідного типу кваліфікаційних робіт.

Підготовка і виконання дипломних робіт історичної та краєзнавчої тематики.

Процедура виконання дипломних робіт відображає основні етапи та характеристики наукового дослідницького процесу в гуманітарних науках. В ньому виділяються три базові етапи:

- підготовчий (пошуковий);
- основний (робота над текстом розділів);
- завершальний.

Підготовчий етап передбачає такі стадії науково-пошукової роботи:

- 1) вибір теми та її обґрунтування, загальне ознайомлення з проблематикою;
- 2) визначення мети та завдань, об'єкту і предмету дослідження;

3) пошук, виявлення та відбір історичних джерел та спеціальної літератури по обраній темі;

4) формування робочої картотеки літератури за проблемними напрямками.

Вибір теми є важливим елементом наукового дослідження, оскільки визначає не тільки тематику, але й особисте відношення студента до обраної проблематики. Як правило, цей момент вимагає діалогу з науковим керівником, внаслідок чого визначаються параметри самої теми, рівень зацікавлення студента проблемою. Такий підхід дозволяє виявити максимум особистих старань та творчої продуктивності студентів і сприяє успішній реалізації визначених завдань.

Мотивація вибору теми здійснюється через обґрунтування її наукової актуальності, тобто наскільки потреба дослідницької уваги до обраної тематики відповідає сучасним вимогам вітчизняної науки.

Загальне ознайомлення з темою дипломної роботи здійснюється через опрацювання відповідних тем чи розділів навчальних підручників, узагальнених навчальних або довідкових видань. Згодом свою увагу студент-дослідник повинен зосередити на монографічних виданнях або ж інших спеціальних наукових працях.

У випадку вибору теми дипломної роботи доцільним є продовження тематики дослідження, здійснюваної під час написання курсової роботи. Це дозволяє не тільки якісно розширити рамки обумовленої проблеми, але й поглибити рівень теоретичних знань, удосконалити практичні навички.

Визначення мети та завдань, об'єкту і предмету дипломної роботи відображає внутрішні логічні взаємозв'язки між сутнісними характеристиками обраної теми. На початку пошукової роботи ці категорії повинні бути осмислені студентом для розуміння змісту обраної наукової проблеми, щоб зорієнтуватися і визначитися з характером пошуку відповідних писемних джерел та літератури. Безпосередньо у письмовому варіанті дипломної роботи мета і завдання, об'єкт і предмет формулюються у Вступі.

Під метою дослідження розуміється кінцевий результат дослідження у формі чітко сформульованих положень, що відображають сутнісну основу обраної для опрацювання проблеми. Мета дипломної роботи повинна узгоджуватися із назвою, в

протилежному випадку може виникнути невідповідність між заявленою проблемою і самим змістом праці. Її формулювання вказує на основний дослідницький напрям, наукову основу (концепцію, підходи, історіографічну традицію) та перспективу їхнього використання.

Реалізація мети дипломної роботи здійснюється через постановку і розв'язання завдань, які ставить дослідник задля розкриття теми. Це набір конкретних задач, що визначають структурні і проблемно-змістові напрями окремих частин наукової праці, а в цілому створюють картину цілісного і логічно завершеного дослідження. Перелік завдань дозволяє зрозуміти, які головні теоретичні та практичні цілі ставить перед собою дослідник. Як правило, кількість завдань не повинна бути надто чисельною. Для студентських робіт це може бути 3–5 завдань, які наводяться у конкретизованих формах лексичних зворотів, за допомогою яких формулюються.

Наводимо для прикладу деякі варіанти таких зворотів:

- «проаналізувати... (концепцію, теорію, історіографічну спадщину тощо)»;
- «вивчити... (діяльність історичної особи, діяча, політичного органу, держави)»;
- «обґрунтувати... (позицію, характер, політику)»;
- «встановити... (передумови, обставини, наслідки, втрати, досягнення тощо)».

Поставлені завдання структурно повинні відповідати тематиці та змісту розділів, в яких ці завдання вирішуються, і відповідним сегментам висновків роботи. У самих висновках повинні бути зафіксовані результати дипломної роботи, що свідчать про виконання поставлених дослідником завдань і досягнення мети дослідження в цілому.

Об'єкт та предмет дипломної роботи повинні дати відповідь на питання: що розглядається?; на що звернена загальна увага?; чому і як це відбувається?

Слід усвідомлювати, що об'єкт і предмет співвідносяться між собою як загальне і часткове. Під *об'єктом* дипломної роботи розуміють частину об'єктивної реальності історичних чи політичних процесів, подій або явищ, що породжують певну проблемну ситуацію, і які обираються для вивчення. *Предмет* дипломної

роботи конкретизує закономірності, властивості, аспекти, функції, відношення об'єкта, що підлягають науковому поясненню та обґрунтуванню. Предмет міститься в межах об'єкта і становить основну проблему, на що звернена увага дослідника.

Наприклад, в темі «Ідея державної незалежності в українському русі опору 1960-х років» об'єктом дипломної роботи виступає ідея державної незалежності (тобто відображення самої ідеї в програмах нелегальних громадських організацій, самвидавних матеріалах, поглядах, висловлюваннях, вчинках представників українського дисидентського руху), а предметом дипломної роботи – форми, прояви, процеси поширення названої ідеї в рамках розвитку цього руху, реакція на дії та позицію дисидентів радянської комуністичної системи або представників західних країн.

Пошук, виявлення та відбір історичних джерел та спеціальної літератури з обраної теми.

Як було сказано вище, ознайомлення студента із темою дипломної роботи рекомендовано розпочати із опрацювання навчальних посібників та узагальнених наукових видань, де в цілому відображено певний стереотипний підхід до пояснення або висвітлення заявленої проблеми. Потім слід розширити коло наукових публікацій за рахунок наукових статей, монографічних видань, дисертаційних робіт. Опрацювання широкого кола фахової літератури дозволить не тільки глибше вникнути в проблематику дослідження, але й уникнути ситуації, коли власні обґрунтування та результати визначаються як наукова новизна, хоча подібні висновки уже були зроблені раніше іншими дослідниками.

У ході пошукової роботи слід використовувати різноманітні інформаційні джерела пошуку: картотеки та каталоги кафедр, університетської наукової бібліотеки, обласної наукової та міської бібліотек, переліки періодичних і фахових видань, довідкові та інформаційні видання, словники, атласи, пошукові електронні системи. Особливу увагу слід приділити опрацюванню списку джерел дипломної роботи, посторінкових та виносних посилань в опублікованих наукових, монографічних виданнях, статтях, збірниках документів та матеріалів, навчальних підручниках та посібниках.

У випадку звернення в архівні установи, розпочинати пошук необхідно із знайомства із *довідковим апаратом архіву* – системи архівних описів та довідників, призначених для пошуку документів та архівної інформації. Основними типами архівних довідників відповідно до їхнього цільового призначення є архівні описи, архівні каталоги, путівники, покажчики. Вміння працювати з ними може суттєво зекономити час пошуку необхідної інформації, знайти відкладені в архівних фондах документи, які ще не стали предметом уваги попередніх дослідників.

Сучасний стан наукової діяльності уже тісно пов'язаний з використанням електронних систем документообігу, поширення та зберігання інформації. Робота в системі електронних мереж дозволяє швидко за допомогою відповідного електронного ресурсу здійснювати пошук, використання та копіювання необхідних матеріалів. Об'єктом пошуку стає Інтернет-система, яка дозволяє здійснювати пошукові роботи на веб-сайтах та порталах бібліотечних та архівних установ, засобів масової інформації, державних органів влади, політичних і громадських організацій, персональних електронних сторінках відомих політиків та громадських діячів.

Важливим елементом підбору матеріалів для написання кваліфікаційних робіт є опрацювання першоджерел історичної та політичної наук. Це можуть бути опубліковані в збірниках документів історичні писемні документи і матеріали, офіційні статистичні дані, матеріали соціологічних та експертних досліджень, публікації періодичних і неперіодичних видань, програмні документи політичних партій та організацій, законодавча чи нормативна база державних органів влади, твори, заяви, звернення державних, політичних, громадських діячів, лідерів суспільної довіри, представників громадських рухів або різноманітних груп впливів і т.п.

Суттєву цінність для наукової новизни дипломної роботи, розширення джерельної бази мають неопубліковані раніше документи і матеріали, в першу чергу з архівних фондів, що вперше вводяться до наукового обігу. Їхнє опрацювання й використання в науковій роботі свідчить про конкретний вклад дослідника в розробку певної наукової проблеми.

Важливе місце в підготовчій роботі займає укладення бібліографії наукових праць. Найкращим способом формування бази даних джерел є створення робочої картотеки, до якої заносяться окремі картки з повним бібліографічним описом переглянутих і опрацьованих праць, а також праць, про які дослідник уже має інформацію, але ще не мав можливості з ними ознайомитися. Є різні способи систематизації таких бібліографічних карток – за алфавітним порядком прізвищ авторів, тематикою, проблемою дослідження окремих структурних частин (розділів), за хронологією публікацій, видами літературних джерел (архівні документи, монографії, наукові статті, матеріали преси, статистичні або соціологічні дані) тощо. На початковому етапі пошукової роботи все ж доцільно формувати робочу картотеку за назвами праць у алфавітному порядку, а уже в процесі написання розділів та висновків можна перегрупувати за проблемними питаннями розділів. При цьому може виникнути необхідність дублювання змісту окремих карток, бібліографічний матеріал яких буде стосуватися кількох розділів (підрозділів).

Отже, якісний відбір фахових джерел, попередня її класифікація за напрямками та специфікою розгляду проблемних питань допоможе сформувавши потенційний список джерел дипломної роботи, необхідної для опрацювання, а також спланувати наступний етап дослідницької діяльності – безпосередню роботу над текстом.

Основний етап виконання кваліфікаційної роботи теж має певні стадії:

- 1) вивчення та конспектування джерел з теми;
- 2) формування робочого плану дипломної роботи;
- 3) написання тексту основної частини (розділів).

Вивчення та конспектування джерел з теми передбачає уважне опрацювання відібраних праць. Вивчення джерел дозволить з'ясувати стан наукової розробки обраної теми, основні концептуальні підходи відомих дослідників, визначити проблемні та дискусійні питання.

У ході знайомства з науковою літературою слід навчитися раціонально опрацьовувати її зміст, визначити пріоритети пошуку. Є різні методики роботи з текстом, книгою загалом. Це *оглядовий підхід*, коли основна увага приділена

знайомству із передмовою, структурою, висновками книги, монографії або збірника статей за назвою розділів, підрозділів чи окремих статей, із визначенням зацікавленості, виходячи із тематики та предмету дипломної роботи. Увага звертається на ключові слова і терміни, хронологічні чи тематичні рамки, прізвища авторів, алфавітні, тематичні покажчики.

Методика швидкого читання передбачає вибіркоче швидке ознайомлення з окремими частинами тексту для виявлення необхідної або ж зацікавленої інформації, оцінки перспектив використання матеріалу книги у власному дослідженні. Цей підхід передбачає своєрідне сканування тексту з метою виявлення потрібних імен, явищ, процесів, подій, фактів з наступною письмовою фіксацією виділених місць для додаткового опрацювання.

Методика конспектування або ж ведення поточних записів у ході читання уповільнює процес знайомства з текстом книги, але дозволяє більш вдумливо зрозуміти внутрішню суть та логіку викладу, аргументації, конкретизації досліджуваних явищ.

Оптимальний варіант – вдале поєднання різних методик, що дозволить швидко і системно опрацювати різні види писемних джерельних матеріалів та спеціальної наукової літератури і забезпечить цілісне бачення проблеми дослідження.

При цьому слід звернути увагу на різницю в підходах, можливо, протилежність позицій різних авторів з окреслених темою проблемних питань. Це дозволить студенту-досліднику, при написанні текстової частини роботи, здійснити порівняльний та критичний аналіз поглядів і концепцій різних науковців, ступеня їхньої аргументації при обґрунтуванні тих чи інших наукових позицій.

Ще під час вибору теми і погодження графіку та характеру роботи з науковим керівником виникає питання *формування робочого плану дослідження*. На першій зустрічі, як правило, визначаються контури самої проблеми і шляхи пошуку відповідної літератури. Після ознайомлення студента з літературою виникає потреба визначитись з робочим планом дипломної роботи, який би дозволив здійснювати послідовний підбір та виклад матеріалу при написанні текстів розділів.

Слід усвідомлювати той факт, що робочий план може коригуватися і навіть змінювати свою внутрішню структуру, але він повинен бути підпорядкований одній чітко визначеній меті та завданням дипломної роботи. Після закінчення написання текстів основної частини план роботи (назви розділів, підрозділів) подається як зміст роботи. Для зручності написання тестової частини роботи розробляють *розширений план (план-проспект)* кожного розділу, що деталізує та конкретизує послідовність викладу питань досліджуваної проблеми згідно внутрішньої тематичної логіки кожного розділу. У ньому корисно передбачити розташування вихідних теоретичних та практичних положень, ключових джерельних та історіографічних матеріалів, статистичні та соціологічні дані. Композиційний характер плану-проспекту дасть можливість чітко усвідомити вузлові моменти структурних частин (розділів), полегшить письмовий виклад зібраного матеріалу.

Робочі плани складаються для основної частини. Дипломні роботи мають ширшу структуру: від трьох до п'яти розділів. При необхідності розділи можуть ділитися на підрозділи, зміст яких повинен бути підпорядкований загальній концепції розділу та роботи в цілому.

Побудова розділів основної частини робіт з історичної тематики може здійснюватися за проблемним, хронологічним, або проблемно-хронологічним підходами. Вибір залежить від самої теми, мети та завдань, що ставить перед собою студент-дослідник. Проблемний підхід оптимальний при характеристиці якогось історичного явища чи факту, короткого в своїй хронологічній тривалості, але насиченого за функціональними властивостями. Хронологічний підхід, як правило, застосовують при аналізі історичного процесу чи епохи, присвячуючи розділи розгляду питань по окремих стадіях розвитку цього процесу в певній часовій послідовності. Проблемно-хронологічний підхід є оптимальним для дипломних робіт, де в розділах можна відобразити як аналіз розвитку історичних подій, явищ, процесів, так і синтез різних підходів до дискусійних чи контroversійних моментів досліджуваної проблеми. Слід пам'ятати, що дипломні роботи з історії обов'язково повинні мати розділ, присвячений методиці використання матеріалів дослідження в загальних закладах середньої освіти та закладах позашкільної освіти.

Написання тексту основної частини дослідження реалізується на основі проведеної роботи з вивчення, опрацювання, систематизації відповідних джерел та фахової літератури згідно певної методики.

Виклад матеріалу здійснюється за структурою розширеного робочого плану, що дозволяє бачити вузлові моменти розділів (підрозділів), зв'язуючи їх внутрішньо логічними переходами. Важливо пропорційно розподілити накопичений матеріал по всіх розділах, щоб уникнути структурних диспропорцій при безпосередньому викладі підбраного матеріалу. Оптимальними за структурою є праці, де співвідношення об'єму розділів основної частини приблизно однакове, або ж не перевищує розбіжності на 15–20 відсотків. Недопустимим вважається структура, де, наприклад, один розділ за кількістю сторінок більший, ніж два чи три інші разом узяті.

Стиль викладу матеріалу повинен бути єдиним, текст яскравим, послідовним, аргументованим. Є певні рекомендації при написанні тексту:

- думку слід викладати просто й образно;
- не варто використовувати складні, перевантажені зворотами речення;
- слід уникати вживання певних мовних малоінформативних штампів, однакових фраз та словосполучень;
- не допускати подвійного згадування в одному реченні (фразі) терміну, поняття;
- не вести виклад тексту від першої особи: «Я спостерігав», «Мені здається», «На мою думку», «Я вважаю».

Абзаци, присвячені викладу теоретичних чи практичних положень, не можуть складатися з одного речення. Вони формуються за логічною формулою: теза – антитеза – синтез. Між абзацами має існувати внутрішній тематичний зв'язок, що забезпечує логічність переходу від однієї думки до іншої. Після розгляду певного проблемного питання доцільно зробити короткий висновок (резюме). Для того, щоб розділ мав цілісний завершений характер, рекомендується у першому абзаці зробити невеличкий вступ до теми розгляду, а після написання тексту у двох-трьох абзацах роблять узагальнені висновки за проблемою цього розділу.

При написанні тексту слід дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень. Якщо використовують маловживані слова чи архаїзми, то необхідно подати їй сучасне пояснення (тлумачення). При згадуванні прізвищ людей в тексті зазвичай ініціали ставляться перед прізвищем (наприклад: професор В.В. Грабовецький), у списку використаних джерел дипломної роботи – навпаки (Грабовецький В.В.).

Якщо у тексті основної частини подаються таблиці або рисунки, то вони повинні мати відповідні заголовки, нумерацію, а також посилання на використані джерела. Табличний матеріал та ілюстрації, використання яких не пов'язано з безпосереднім аналізом даних, а тільки з підтвердженням викладених фактів чи положень, слід вивести у Додатки, що формуються у кінці роботи після списку використаних джерел. Додатки мають свою нумерацію та заголовки, але їхній обсяг не входить до основної частини кваліфікаційної роботи.

Кожне наведене в ході написання тексту теоретичне чи практичне положення, історичний явище, подію потрібно підтверджувати відповідним джерельним матеріалом (посиланням на використане джерело). Не допускається вживання текстового матеріалу інших авторів (цитат) або ж переказу їхніх узагальнень чи висновків без відповідного покликання. Факти такого неправомірного запозичення (плагіату) є свідченням грубого порушення наукової етики та академічної доброчесності. У випадку виявлення подібного рецензент кваліфікаційної роботи має повне право знизити оцінку.

Оформлення наукового апарату є досить відповідальною справою. Важливо вміти правильно використовувати запозичені факти, теоретичні та практичні положення та висновки, відповідно роблячи поклики на використані джерела. Існує кілька способів оформлення наукового апарату, що можуть застосовуватися під час написання курсових та дипломних робіт. Найбільш оптимальний – шифрування, за укладеним в кінці роботи списком використаних джерел. В цьому випадку після наведеного в тексті факту чи цитати ставляться квадратні дужки, в яких заноситься цифрою порядковий номер використаного джерела із списку джерел, ставиться кома, після якої зазначається номер (номери) використаних сторінок.

Текстову (рукописну) частину кваліфікаційної роботи спочатку роблять у чорновому варіанті. Це дозволяє пізніше вносити в текст зміни, виправлення, уточнення. Під час оформлення текстової частини доцільно ще раз переглянути джерельний матеріал, що дасть змогу пересвідчитись у вірності підібраних матеріалів, наштовхне на цікаві думки з приводу можливого поглиблення чи посилення тих чи інших фрагментів роботи. Досвідчені науковці рекомендують відкласти на певний час (тиждень-два) написаний текст, щоб подивитися на нього пізніше. Це дозволить переосмислити деякі положення, по-новому оцінити як структуру, так і стиль та характер викладу, знайти варіанти поліпшення праці.

Завершальний етап написання кваліфікаційної роботи

У ході завершального етапу виконання курсової, дипломної роботи студент повинен написати ВСТУП, ВИСНОВКИ та оформити у відповідності з вимогами СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

Вступ пишуть після завершення написання основної частини роботи. Він має свою внутрішню структурну послідовність викладу, де:

- обґрунтовується актуальність теми дипломної роботи та її практична значущість;
- визначаються мета і завдання, об'єкт і предмет дипломної роботи;
- для історичних робіт дається характеристика географічних та хронологічних рамок роботи (у політологічних роботах це не є обов'язковою вимогою);
- наводяться основні методологічні принципи та методи (прийоми) дослідження, що були використані в процесі підготовки роботи;
- подається короткий концептуальний огляд основних (базових) наукових праць та опублікованих джерел (орієнтовно 10–15 назв);
- вказується практична значущість отриманих результатів та перспектива їхнього використання;
- означена структура та зміст роботи, наводиться її загальна кількість сторінок. У випадку апробації результатів дипломної роботи вказуються де, коли і в якій формі здійснено апробацію (виступ на конференції; опубліковані тези доповіді, виступу; опублікована стаття).

Написання висновків є логічним завершенням дипломної роботи. Вони подаються у вигляді окремих лаконічних положень, в яких підсумовуються досліджувані аспекти проблеми. Їхнє формулювання повинно бути тісно пов'язано із метою та завданнями, що ставилися дослідником, та перспективами подальшого розвитку. У висновках вказуються не тільки позитивні результати, але й недоліки чи проблемні моменти, що перешкодили ґрунтовному опрацюванню теми, а також методичні рекомендації щодо перспективи практичного використання отриманих результатів дипломної роботи.

Список використаних джерел складається на основі опрацьованих праць, відображає ступінь вивченості досліджуваної теми, свідчить про рівень володіння автором-укладачем цього списку навичками роботи з науковою літературою. У дипломних роботах порядкову нумерацію літератури укладають за алфавітним порядком – за прізвищами або назвами публікацій, згідно відповідних вимог бібліографічного опису.

Перед роздрукуванням роботи студент повинен ще раз старанно перевірити та уточнити усі технічні деталі текстової частини.

3.3. Підготовка та написання тексту дипломної роботи з методики викладання історії та суспільствознавчих дисциплін

Дипломна робота з методики навчання історії є важливим етапом професійної підготовки майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін. Вона спрямована на розвиток дослідницьких компетентностей студентів, формування умінь аналізувати, планувати та впроваджувати ефективні методи навчання в освітньому процесі.

Актуальність написання дипломної роботи з методики навчання історії обумовлена сучасними викликами освіти, необхідністю впровадження компетентнісного підходу, інтеграції цифрових технологій та формування в учнів критичного мислення. В умовах динамічних змін у суспільстві історична освіта відіграє ключову роль у вихованні свідомих громадян, що потребує від педагога володіння інноваційними підходами до викладання.

Дипломна робота має чітку *мету* – навчити студентів самостійно проводити дослідження з методики викладання історії, аналізувати педагогічний досвід, розробляти та впроваджувати ефективні методичні рішення. У процесі її виконання майбутні вчителі набувають здатності інтегрувати теоретичні знання з педагогіки, психології та історії, приймати рішення у складних педагогічних ситуаціях, розробляти навчальні матеріали, адаптовані до сучасних освітніх вимог.

Важливою частиною роботи є *практичний компонент*, що передбачає апробацію методичних розробок, створення планів-конспектів уроків, аналіз ефективності обраних методів та прийомів навчання. Такий підхід забезпечує зв'язок теорії з практикою та сприяє професійному становленню майбутнього вчителя.

Методичні рекомендації покликані допомогти студентам правильно організувати та структурувати свою дослідницьку діяльність, дотримуючись академічних стандартів. Особлива увага приділяється вибору теми, формулюванню мети та завдань, визначенню об'єкта та предмета дослідження, методам аналізу, а також структурі дипломної роботи.

Виконання дипломної роботи – це не лише перевірка рівня знань студента, а й можливість проявити педагогічну творчість, критичне мислення та здатність розробляти ефективні методики викладання історії, що відповідатимуть сучасним освітнім запитам.

Формулювання теми дипломної роботи з методики навчання історії має відповідати певним вимогам, щоб забезпечити її наукову обґрунтованість, практичну значущість та відповідність освітнім стандартам. Зокрема, тема має охоплювати питання методики навчання історії в школі, враховуючи сучасні підходи, технології та освітні стандарти. Вона має бути актуальною для студентів, які вже ознайомилися з основами педагогіки, психології, методики навчання історії.

Формулювання має бути зрозумілим і конкретним, уникати надто загальних або широких понять. Наприклад, замість загальної теми «Використання інтерактивних методів на уроках історії», варто уточнити: «Використання методу дебатів на уроках історії у 10 класі».

Тема повинна відповідати сучасним тенденціям у сфері освіти, державним стандартам, концепції «Нова українська школа» (НУШ). Студент повинен мати змогу реалізувати дослідження в межах шкільної практики або аналізу навчальних матеріалів. Варто уникати надто глобальних тем, які неможливо дослідити в умовах дипломної роботи. Правильне формулювання теми допомагає студенту ефективно організувати дослідження, а викладачу – оцінити відповідність роботи методичним вимогам.

Зміст дипломної роботи має чітко відображати структуру дослідження, логіку його викладення та відповідати заявленій темі. Він повинен містити розділи, що забезпечують теоретичне обґрунтування, методичний аналіз та практичну частину роботи. Назви розділів і підрозділів мають відповідати темі роботи та послідовно розкривати її проблематику. Зміст повинен мати чітку структуру: вступ, основна частина (теоретичний і практичний блоки), висновки, список використаних джерел, додатки (за потреби).

Назви розділів мають бути конкретними, уникати надто загальних фраз. Наприклад, замість «Методи навчання історії» краще сформулювати «Використання інтерактивних методів у навчанні історії у 8 класі». Необхідно чітко розподілити розділи на підрозділи, щоб уникнути надмірної узагальненості. Формулювання має бути науково-обґрунтованим, без розмовного стилю. Назви розділів не повинні містити питальних речень або оціночних суджень (наприклад, «Чому важливо використовувати ігри на уроках історії?») – неправильний варіант).

Зміст дипломної роботи має складатися з таких структурних частин: ВСТУП, ТЕОРЕТИЧНИЙ РОЗДІЛ, ПРАКТИЧНИЙ (-НІ) РОЗДІЛ (-И), ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

У Вступі має міститися обґрунтування актуальності, мета, завдання, об'єкт і предмет, методи дипломної роботи.

Теоретичний розділ передбачає відображення аналізу джерел, методичних підходів, освітніх стандартів. Практичний розділ (аналіз навчального процесу, експериментальне дослідження або методичні розробки). Висновки (узагальнення результатів). Список використаних джерел (не менше 40 джерел, включаючи

нормативні документи, наукову літературу). Додатки (за потреби: таблиці, зразки планів уроків, анкети тощо).

Актуальність теми у вступі дипломної роботи пояснює, чому обране питання є важливим у сучасній методиці навчання історії. Це має бути логічне, аргументоване обґрунтування, яке демонструє наукову, педагогічну та практичну значущість дипломної роботи.

Важливим є зв'язок із сучасними освітніми тенденціями. Слід підкреслити значення теми в контексті модернізації освіти, реформ у навчанні історії, впровадженні Концепції «Нова українська школа» (НУШ), компетентнісного підходу тощо.

В межах обґрунтування важливості теми для викладання історії слід вказати, як досліджуваний аспект (наприклад, використання ігор, інтерактивних методів, цифрових технологій) сприяє покращенню навчального процесу. Зазначити, що проблема досліджується вченими-методистами (з посиланням на наукову літературу), а також закріплена у нормативних документах (Державний стандарт, програми МОН тощо). Наприклад: «Проблема формування історичної компетентності учнів активно досліджується сучасними науковцями (І. Підласий, О. Пометун), що підтверджує її актуальність у методиці навчання історії».

Вказати, що попри значну кількість досліджень, певні аспекти питання залишаються недостатньо розкритими. Наприклад: «Попри значну увагу до проблеми використання мультимедійних технологій у навчанні історії, питання їх ефективності у формуванні критичного мислення школярів залишається відкритим».

Слід підкреслити, як дослідження допоможе вчителям або учням у реальному навчальному процесі. Наприклад: «Розробка ефективних методичних підходів до використання історичних карт у навчанні в 7 класі сприятиме покращенню просторового мислення учнів та їх здатності аналізувати історичні події у хронологічній послідовності».

Визначення *об'єкта та предмета* є важливою частиною вступу дипломної роботи. Це дозволяє чітко окреслити, що саме досліджуватиметься, а також виділити аспект, на якому буде сфокусовано дослідження. Правильне формулювання цих понять є основою для подальшої роботи та наукового аналізу. Об'єкт дипломної роботи – це те, що є загальним, широким, загальним об'єктом, на

який спрямовано дослідження. Об'єкт часто відображає загальну сферу, яку досліджує студент, в даному випадку – це процес або явище, пов'язане з навчанням історії. Приклад формулювання об'єкта: «Об'єктом дипломної роботи є процес навчання історії в середній школі».

Предмет дипломної роботи – це конкретний аспект об'єкта, на якому зосереджено дослідження. Предмет дипломної роботи має бути конкретним і визначеним. Це обмежує поле дослідження та вказує на точний аспект, який буде вивчатися. Формулювання предмета має бути чітким і точним, щоб зрозуміти, яку проблему студент хоче вивчити. Предмет пов'язаний з об'єктом, але є більш вузьким його аспектом. Приклад формулювання предмета: «Предметом дипломної роботи є методи і прийоми використання історичних джерел на уроках історії в 9 класі». Правильне визначення об'єкта та предмета дозволяє чітко орієнтуватися в межах дослідження та надає роботі наукової та логічної структури.

Правильне формулювання мети та завдань є важливим етапом у написанні дипломної роботи, оскільки вони визначають напрямок дослідження і допомагають сформулювати ключові аспекти, які будуть вивчатися. Мета вказує на основну ціль роботи, а завдання деталізують етапи та конкретні кроки для досягнення цієї мети.

Мета дипломної роботи повинна бути конкретною, чіткою, відповідною до обраної теми та визначати основну ідею, яку студент прагне досягти в результаті дослідження. Вона має відображати: загальний напрямок дослідження, наслідки, яких планується досягти в результаті роботи, теоретичний або практичний характер роботи. Мета має бути чіткою і конкретною, щоб не викликати неоднозначних тлумачень, а також має вказувати на те, що саме студент хоче досягти в результаті виконання дослідження.

Завдання є більш деталізованим аспектом мети. Вони конкретизують, які кроки будуть здійснені для досягнення поставленої мети. Завдання повинні бути чіткими, реалізованими і відповідати науковому характеру роботи. Зокрема, мають охоплювати всі основні аспекти, які мають бути досліджені у роботі, повинні бути логічно пов'язані між собою і вести до досягнення мети, мають бути реалістичними і можливими для виконання в рамках дипломної роботи.

Стан наукової розробки. У вказаній частині вступу необхідно показати, наскільки глибоко вивчене питання в науковій літературі, а також, які є первинні джерела з окресленої проблеми. У дипломній роботі, особливо в темах, що стосуються методики навчання історії, важливим елементом є аналіз нормативних документів (Державні стандарти освіти, програми, методичні рекомендації, накази) та навчальних програм, шкільних підручників, оскільки саме вони визначають основні вимоги до організації та проведення навчального процесу, а також формують освітні стандарти та критерії оцінювання. Опис цих джерел має бути чітким, детальним і систематизованим, з акцентом на їх значення для вашої дипломної роботи. Необхідно виокремити основні положення нормативного документа чи програми, які стосуються вашої теми. Наприклад, у програмі з історії може йтися про загальні вимоги до викладання історії, основні теми, які повинні бути вивчені, а також методи навчання, що застосовуються. Якщо це нормативний документ, визначте ключові пункти, які стосуються саме методики навчання історії (наприклад, рекомендовані підходи, технології, критерії оцінювання, цілі й завдання курсу). Використовуйте документи, що мають актуальність на момент написання дипломної роботи. Зазначайте, чи були зміни в нормативних документах, а також уточнюйте період їх чинності. У випадку, коли є кілька програм або документів, порівнюйте їх, щоб показати еволюцію підходів у методиці навчання історії.

Використовуйте наукові монографії, статті, підручники, дисертації, методичні посібники, статті з наукових журналів. Вони повинні бути актуальними (опублікованими не раніше, ніж 5–10 років тому, залежно від теми). Уважно виділяйте основних авторів, чию роботу ви будете враховувати в дослідженні. Почніть із загального огляду історії досліджуваної проблеми, поступово переходячи до більш сучасних джерел. Усі використані джерела повинні бути згруповані за ключовими темами, які стосуються обраної теми дипломної роботи. Це дозволяє показати, які аспекти вже вивчалися, а які залишаються не дослідженими або недостатньо розробленими. Виділяйте окремі напрямки досліджень (наприклад, різні методи викладання історії, використання інноваційних технологій тощо). Необхідно не лише перерахувати літературу, але й подати критичний аналіз наявних

досліджень, виділивши їхні сильні та слабкі сторони. Зазначте, які проблеми залишаються нез'ясованими або недостатньо дослідженими.

У рубриці *методи дослідження* студент повинен чітко та детально описати ті методи, які використовуватимуться для досягнення поставленої мети дипломної роботи. Важливо, щоб обрані методи відповідали специфіці досліджуваної теми, а також були науково обґрунтовані. Оскільки методика навчання історії є практичною дисципліною, в цій частині роботи особливу увагу слід приділити саме методам, що дозволяють здійснити педагогічний аналіз, оцінку ефективності методів навчання, а також сприяють формуванню необхідних знань і навичок у учнів. Опис методів має бути чітким і структурованим. Важливо подати кожен метод окремо, пояснивши його суть, принципи, а також роль у дослідженні. Вказуйте, який саме метод ви обрали для аналізу, практичної реалізації чи теоретичного обґрунтування. Методи повинні відповідати поставленій меті дослідження та допомагати в досягненні завдань, які ви визначили на початку роботи. Описуйте, як кожен метод сприятиме досягненню результату та відповідає на основні дослідницькі питання.

Практичне значення отриманих результатів є важливою частиною дипломної роботи, оскільки вона дає змогу оцінити, як результати дослідження можуть бути використані в реальному педагогічному процесі, а також як вони впливають на вдосконалення методики навчання історії. Вона має демонструвати конкретні застосування теоретичних та емпіричних висновків для поліпшення процесу навчання. Наприклад, нові методи навчання, педагогічні технології, нові підходи до роботи з історичними джерелами чи інтерактивними засобами можуть бути корисні для вчителів історії. Варто зазначити, яким чином саме ваші результати допоможуть удосконалити процес навчання історії. Це може стосуватися як вчителів, так і учнів (наприклад, покращення рівня засвоєння історичних фактів, розвитку критичного мислення або підвищення мотивації учнів). Описуйте не лише те, як результати можуть бути використані, але й які конкретні проблеми можуть бути вирішені завдяки застосуванню ваших рекомендацій.

Наукова новизна є важливою частиною дипломної роботи, адже в ній ви повинні чітко і лаконічно сформулювати, в чому полягає оригінальність і новизна

вашого дослідження. Вона має відображати, які нові підходи, ідеї, методи чи інтерпретації ви вносите в існуючу систему знань з методики навчання історії. Важливо, щоб ви чітко і зрозуміло вказали, що є новим у вашій дипломній роботі. Це можуть бути нові методи, підходи, теоретичні або практичні рекомендації, які раніше не були застосовані або недостатньо розглянуті в рамках вашої теми. Ви повинні вказати, що було раніше досліджено і як саме ваша дипломна робота розширює або уточнює наявні знання. Варто уникати загальних фраз і прописувати конкретні результати. Наприклад, замість «новизна роботи полягає в її оригінальності», слід описати, що саме робить вашу роботу унікальною, в чому полягає новий підхід, метод або результат.

Ця рубрика має продемонструвати, як ваша дипломна робота вносить вклад у розвиток методики навчання історії, а також як воно відкриває нові можливості для удосконалення навчального процесу.

Основна частина. Важливу роль у цьому відіграє правильне оформлення структури дипломної роботи, включаючи розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Всі ці елементи повинні бути правильно побудовані та відповідати вимогам до наукового викладу.

Викладання наукової роботи має бути чітким, логічним, послідовним і структурованим. Усі думки повинні бути представлені в такій послідовності, щоб кожен наступний елемент роботи впливав з попереднього. Важливо уникати довгих, неструктурованих абзаців і текстів, які ускладнюють сприйняття інформації.

Всі поняття та терміни мають бути чітко визначені, а формулювання – точними. Не можна допускати неоднозначностей у викладі матеріалу. Потрібно дотримуватись наукового стилю, уникати надмірного використання суб'єктивних оцінок та емоційних висловів. Використовуйте науковий стиль письма, що характерний для дипломних робіт. Мова повинна бути коректною, неупередженою, нейтральною та об'єктивною. Уникайте складних і заплутаних конструкцій, зайвих слів і надмірної деталізації. Кожен розділ і підрозділ повинен бути чітко орієнтований на розкриття конкретного аспекту теми.

Розділ є основним елементом структури дипломної роботи і повинен включати в себе основні теми та напрями дослідження. Розділи позначаються арабськими цифрами (наприклад, 1, 2, 3). Кожен розділ має бути логічно завершеним і спрямованим на досягнення загальної мети роботи. Назва розділу повинна чітко відображати його зміст і бути лаконічною, без зайвих уточнень. Приклад: «Розділ 1. Теоретичні засади методики навчання історії». Підрозділи структурно поділяють розділ на окремі складові. Вони позначаються арабськими цифрами через крапку (наприклад, 1.1, 1.2). Підрозділи мають бути тематичними і більш конкретизувати зміст розділу. Підрозділ повинен допомагати чітко організувати наукове пояснення, виведення теоретичних або практичних результатів. У підрозділі можна розглядати одну з окремих проблем або аспектів, які є важливими для досліджуваної теми. Наприклад: «1.1 Історичні джерела та їх роль у викладанні історії»; «1.2 Методичні підходи до навчання історії в школах».

Пункти являють собою більш детальний елемент структури роботи і повинні ще більш конкретизувати підрозділ. Вони позначаються арабськими цифрами з подвійною крапкою (наприклад, 1.1.1, 1.1.2). У пунктах зазвичай розкриваються конкретні питання, аспекти або теоретичні положення, які є невід'ємною частиною підрозділу. Наприклад: «1.1.1 Підходи до аналізу первинних джерел в навчанні історії»; «1.1.2. Роль архівних документів у вивченні історії».

Кожен розділ, підрозділ, пункт і підпункт мають логічно витікати з попереднього і бути пов'язаними з основною темою дипломної роботи. Структура має бути послідовною та зрозумілою для читача. Всі частини роботи повинні бути тісно пов'язані між собою і мати спільну мету – розкриття теми дослідження. Відповідно, кожен підрозділ і пункт не повинен містити матеріалу, який не стосується основної теми дипломної роботи. Науковий виклад має бути послідовним, кожен розділ має логічно доповнювати попередній. Не допускається переплутування тем і перехід до нових розділів без достатнього обґрунтування. Перевіряйте свою роботу на відповідність науковому стилю, правильності цитування та оформлення списку літератури.

Теоретичний розділ є основою для розуміння методичних підходів до навчання історії. Він включає в себе огляд існуючих теоретичних концепцій, підходів, методів, що використовуються для викладання історії в сучасних умовах.

Використовуйте аналіз джерел для розгляду наукових підходів до навчання історії. Рекомендується опрацювати праці українських та зарубіжних авторів, визначити основні тенденції у розвитку методики навчання історії. Вкажіть, які підходи до навчання історії існують в Україні та за кордоном, як вони змінюються з часом. Наприклад, порівняйте традиційні методи з сучасними інтерактивними методами.

Практичний розділ зосереджений на застосуванні теоретичних знань у реальному навчальному процесі. Це може бути аналіз конкретних уроків, програм, розробка методичних рекомендацій, або проведення дослідження. Напишіть, які методи будуть застосовуватись для досягнення цих завдань, та як вони сприятимуть розвитку учнів. Проведіть аналіз існуючих навчальних програм з історії, зазначте, що в них є ефективним і де можна внести удосконалення. Проаналізуйте програми закладів загальної середньої освіти (закладів позашкільної освіти), інші методичні матеріали, і на основі цього розробіть власні рекомендації. Сформулюйте практичні рекомендації для вчителів щодо використання ефективних методик та підходів у викладанні історії на основі результатів дослідження. У разі необхідності використовуйте таблиці, діаграми, графіки, які будуть візуально підкріплювати ваші результати та методи.

Кожний розділ, підрозділ, пункт закінчуються сформульованими висновками із стислим викладенням наведених у розділі результатів. У висновках необхідно підсумувати результати роботи, підтвердити досягнення мети дипломної роботи та визначити перспективи подальших розробок у методиці навчання історії. Визначте, як теоретичні аспекти взаємодіють з практичними, і чому саме ваш підхід є ефективним для навчання історії. Також зазначте напрямки для подальших досліджень у методиці навчання історії. Це може бути удосконалення методів викладання, впровадження нових технологій, створення нових навчальних програм тощо.

Загальні *висновки* є важливою частиною дипломної роботи, оскільки вони підсумовують результати дослідження та відображають досягнення мети роботи. Висновки повинні бути чіткими, лаконічними і добре структурованими, висвітлюючи основні результати, рекомендації та напрямки подальших досліджень.

Підсумуйте, чи була досягнута основна мета дипломної роботи. Наприклад, якщо метою роботи було удосконалення методики викладання історії через використання нових підходів або технологій, вкажіть, як вам вдалося це реалізувати. Коротко викладіть основні результати вашої дипломної роботи: які методи навчання історії ви вивчали, як ви їх застосовували, що з цього вийшло. Вкажіть, чи було підвищення ефективності навчання учнів, чи були досягнуті поставлені завдання (наприклад, покращення критичного мислення учнів, збільшення мотивації до вивчення історії). Важливо зазначити, як теоретичні аспекти методики навчання історії взаємодіють з практичним застосуванням. Тобто, як теорія була реалізована на практиці, і які результати це дало. Наприклад, застосування інтерактивних методів на уроках історії призвело до кращого засвоєння матеріалу учнями.

Оцінюючи ефективність використаних методик і підходів, підсумуйте, наскільки вони були корисними в процесі навчання історії. Наприклад, якщо ви використовували інноваційні технології або інтерактивні методи, оцініть, наскільки вони сприяли кращому засвоєнню матеріалу, розвитку вмінь учнів працювати з історичними джерелами або розвитку критичного мислення. Висвітліть практичну значимість отриманих результатів для педагогічної практики. Чи можна використовувати ваші рекомендації та результати у реальних умовах шкільного навчання? Як саме ваші висновки можуть бути корисними для вчителів історії?

На основі отриманих результатів надайте рекомендації щодо вдосконалення методики викладання історії. Наприклад, це може бути пропозиція впровадити в шкільному процесі нові інтерактивні методи, використання мультимедійних засобів, чи більш активне застосування джерел у вивченні історії.

Якщо ви досліджували застосування нових технологій (онлайн-ресурсів, цифрових підручників, інтерактивних платформ), підсумуйте, як вони можуть бути корисні для вчителів історії, і які технології найбільш ефективні у навчанні учнів.

Визначте перспективи для подальших досліджень у методиці навчання історії. Це може бути дослідження нових методів викладання, розробка нових підручників чи програм, або глибше дослідження ролі цифрових технологій у навчанні історії.

Якщо під час написання дипломної роботи ви не змогли повністю дослідити якусь проблему, згадайте про ці аспекти у висновках, вказавши на можливість їх подальшого вивчення. Оцініть значення отриманих результатів для шкільної практики та навчального процесу в цілому. Вкажіть, як ваші результати можуть бути використані в реальному навчальному процесі.

Додатки є важливою частиною дипломної роботи, оскільки вони містять додаткові матеріали, які не обов'язково повинні бути включені в основний текст, але є важливими для розуміння досліджуваної проблеми. У контексті дипломної роботи з методики навчання історії додатки можуть містити різні типи матеріалів, що доповнюють і підкріплюють теоретичні та практичні аспекти роботи. Додатки повинні доповнювати основний текст роботи, не повторюючи його, але підтверджуючи або пояснюючи важливі моменти. Додатки повинні бути функціональними, чітко оформленими та допомагати читачеві краще зрозуміти досліджувану тему та ваші наукові висновки.

Кожен додаток повинен мати свою окрему нумерацію, наприклад, «Додаток А», «Додаток Б» тощо. Кожен додаток має містити заголовок, який чітко пояснює його зміст. Заголовок повинен бути коротким і інформативним, наприклад: «Програма курсу з історії для 9 класу».

У тексті дипломної роботи повинні бути посилання на додатки. Наприклад: «Див. Додаток А для детального опису програми курсу» або «Тестові завдання для оцінки рівня засвоєння матеріалу надаються в Додатку Б».

Додатки можуть включати різноманітні матеріали, що підкріплюють основний текст дипломної роботи. Якщо в основному тексті дипломної роботи є посилання на дані статистики, результатів опитувань, експериментів чи аналізу, ці дані мають бути представлені у вигляді таблиць, графіків або діаграм в додатках. Також може бути включення прикладів навчальних програм, планів уроків ін. Якщо в роботі ви розробляли певні методичні матеріали або рекомендації для вчителів, вони можуть

бути подані в додатках. Якщо у вашій роботі є частина, що стосується тестування чи оцінювання знань учнів, варто додати зразки тестів або контрольних робіт, використаних в експерименті чи дослідженні. Якщо ви використовували власні мультимедійні ресурси для навчання (відео, презентації, інтерактивні карти тощо), їх також можна вкласти в додатки у вигляді посилань або файлів. Якщо ви проводили опитування серед учнів або вчителів для дослідження ефективності методик, включіть анкету, результати та їх аналіз у додатках. Наприклад: Анкета для учнів про їх ставлення до історії та методів навчання.

Використовуйте додатки, щоб показати, що ви активно працювали з практичними аспектами методики навчання історії, включаючи реальні матеріали, які можуть бути корисними для інших педагогів.

Додатки повинні бути функціональними, чітко оформленими та допомагати читачеві краще зрозуміти досліджувану тему та ваші наукові висновки.

Додатки нумеруються великими літерами. На кожний додаток повинно бути посилання в тексті, наприклад, «...розміщення східнослов'янських племен» (дод. Б)». При повторному згадуванні використовують вислів «(див. додаток Б)».

3.4. Правила підготовки плану-конспект

Важливим елементом дипломної роботи як з історичної та краєзнавчої тематики, так і з методики викладання історії та суспільствознавчих дисциплін є план-конспект уроку з історії, який має бути розміщений у додатку та відповідати сучасним методичним вимогам до навчання історії в закладах загальної середньої освіти.

1. Загальні вимоги до плану-конспекту

- Відповідність віковим особливостям учнів і навчальній програмі.
- Чітка структурованість, що забезпечує логіку уроку.
- Використання різноманітних методів і прийомів навчання.
- Дотримання принципів навчання (науковість, доступність, системність тощо).
- Відображення компетентнісного підходу у навчанні історії.

➤ Інтерактивність, застосування сучасних технологій та дидактичного матеріалу.

2. Структура плану-конспекту уроку

Тема уроку. Має відповідати програмі та темі дипломної роботи.

Мета уроку (освітня, розвивальна, виховна).

Тип уроку (наприклад: урок засвоєння нових знань, урок узагальнення, комбінований урок, практичне заняття тощо).

Обладнання та ресурси (підручники, карти, відеоматеріали, презентації, історичні документи, цифрові інструменти).

Структура уроку (чіткий поділ на етапи)

Організаційний момент (1–2 хв.)

Привітання, перевірка готовності учнів, мотивація до роботи.

Мотивація навчальної діяльності (2–3 хв.)

Використання проблемного питання, історичної ситуації, цитати або відеофрагмента.

Актуалізація опорних знань (5 хв.)

Використання запитань, тестів, коротких вправ для повторення раніше вивченого матеріалу.

Вивчення нового матеріалу (15–20 хв.)

➤ Основний зміст уроку, викладений у логічній послідовності.

➤ Використання різних методів подачі матеріалу (розповідь, дискусія, робота з джерелами).

➤ Інтерактивні завдання (групова робота, робота з картами, історичними документами, таблицями).

Закріплення та узагальнення знань (7–10 хв.)

Висновки і рефлексія (3–5 хв.)

Домашнє завдання (основне і додаткове).

3. Методичні рекомендації щодо оформлення

План-конспект має бути чітким, структурованим і логічним.

Використання таблиць, схем, діаграм, фото для наочності.

Вказівка на методи і прийоми навчання.

Застосування інтерактивних методів (дискусії, аналіз документів, рольові ігри).

Вказівка на форми оцінювання учнів (тести, опитування, самооцінка). План-конспект уроку історії (чи іншого суспільствознавчого предмету) подається у Додатках.

4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

4.1. Загальні правила оформлення текстової частини

Оформлення дипломної роботи має відповідати загальним вимогам до наукових робіт. Текст роботи набирають на комп'ютері через 1,5 міжрядкові інтервали (29–30 рядків на сторінці), друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм); шрифт текстового редактора – Word Times New Roman або може бути замінено іншим подібним шрифтом чи іншим редактором, розмір 14 мм. Поля: зліва – не менше 25 мм, справа – не менше 10 мм, зверху і знизу – не менше 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту однаковою.

Текст дипломної роботи повинен бути стислий, точний та логічно послідовний. Текст викладають, дотримуючись норм чинного українського правопису, використовуючи стиль ділового мовлення, необхідний для службових документів. Потрібно користуватися усталеною лексикою, наявною в академічних словниках, дотримуватися прийнятої наукової термінології, умовних символів та скорочень, уникати діалектизмів, засобів художньої літератури, нових іншомовних запозичень тощо, якщо вони не є предметом дослідження.

Оформлення розділів (підрозділів)

Текст основної частини поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з кількох речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу.

Кожна структурна частина роботи починається з нової сторінки (крім назв підрозділів і пунктів у межах розділу). Не допускається розташування назв розділів, підрозділів, а також пунктів і підпунктів у нижній частині сторінки, якщо після неї міститься лише один рядок тексту.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3–4 інтервалам.

Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, додатків, рисунків, таблиць подають арабськими цифрами без знака №. Нумерація сторінок дипломної роботи має бути наскрізною (включаючи ілюстрації) і проставлятися у правому верхньому куті аркуша без крапки. Першою сторінкою є титульний аркуш, який входить до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші, аркуші змісту номер сторінки не ставиться. Нумерація сторінок проставляється, починаючи зі «Вступу». Складові дипломної роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» не нумерують. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», без крапки та з нового рядка друкують заголовок розділу великими літерами.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Наприкінці номера підрозділу крапка не ставиться. Наприклад: «2.3» (третій підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Наприкінці заголовка крапки не ставлять.

Вимоги до оформлення ілюстрацій, таблиць, формул та додатків

Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) потрібно розташовувати безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації повинні бути посилання у тексті. Якщо ілюстрації створені не автором роботи, необхідно зробити певні посилання, дотримуючись вимог чинного законодавства щодо авторських прав.

Ілюстрації повинні мати назву, яку розташовують безпосередньо під зображенням. За необхідності під ілюстрацією розміщують пояснювальні дані (підрисуночний надпис). Ілюстрації позначаються словом «Рисунок...», яке разом із назвою ілюстрації розташовують після пояснювальних даних. Наприклад: «Рисунок 4.2. Діаграма розвитку...».

Ілюстрації потрібно нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації, відокремлених крапкою, наприклад, другий рисунок третього розділу позначається як «Рисунок 3.2» або «Рис. 3.2».

Посилання на ілюстрації роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «Рис. 1.2».

Таблиці. Цифровий матеріал здебільшого оформлюють у вигляді таблиць. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці повинні бути посилання у тексті.

Таблиці потрібно нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу (за винятком додатків). Номер таблиці складається з номера розділу й порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою. Наприклад: друга таблиця третього розділу позначається як «Таблиця 3.2».

Слово «Таблиця» вказують один раз праворуч над першою частиною таблиці. Якщо таблиця переходить на наступну сторінку, то над іншими частинами пишуть «Продовження таблиці» із зазначенням номера.

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над нею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву не підкреслюють. Заголовки таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони становлять одне речення із заголовком. Підзаголовки, які мають самостійне значення, пишуть з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки й підзаголовки граф зазначають в однині.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах одної сторінки.

На всі таблиці повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

У додатках вмішують матеріал, який не може бути послідовно розташований в основній частині через великий обсяг. Додатки потрібно оформлювати як продовження рукопису на подальших сторінках, розташовуючи відповідно до появи посилань на них у тексті. Додатки повинні мати спільну з рукописом наскрізну нумерацію сторінок. Додатки позначають послідовно великими літерами українського алфавіту, за винятком Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад: Додаток А; Додаток Б.

Якщо у тексті один додаток, то він позначається як Додаток А.

Ілюстрації, таблиці, формули та рівняння, що є у тексті додатків, нумерують у межах кожного додатка. Наприклад: третій рисунок Додатка А позначається як «Рисунок А.3».

4.2. Правила оформлення посилань на використані джерела

При написанні дипломної роботи студент повинен посилатися на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться в роботі, або на ідеях і висновках яких розробляються проблеми, завдання, питання, вивченню яких присвячена робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи, перевірити достовірність відомостей про цитування документа, забезпечують необхідну інформацію про нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал не включений до останнього видання.

При використанні матеріалів з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання в дипломній роботі.

Посилання в тексті дипломної роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1–7], публікаціях [9; 15]...».

Коли в тексті дипломної роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у квадратних дужках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Приклад:

Цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації [13, с. 29]».

Відповідний опис у переліку посилань:

13. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей: навч. посіб. К.: КМ Academia, 1998. 192 с.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи того друкованого твору слід наводити цитати. Етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. Пряме цитування конкретного джерела не повинно перевищувати 1–2 абзаців. Кількість прямих цитат на одній сторінці роботи, як правило, не повинна перевищувати 2–3. Не потрібно подавати цитати у висновках.

Загальні вимоги до цитування такі:

1. Текст цитати починається і закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий».

2. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається.

3. Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело.

4. При непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело.

5. Якщо необхідно виявити ставлення автора (вказати у дужках ініціали) дипломної роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

6. Цитування не повинно бути ні надмірним, ні недостатнім;

7. Якщо автор дипломної роботи виділяє деякі слова, то робиться відповідне застереження, наприклад: (курсив мій. – М.Х.), (підкреслено мною. – М.Х.), (розрядка моя. – М.Х.).

Слова і словосполучення скорочуються відповідно до ДСТУ 3582–2013 «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила» (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ).

Рубрикація списку джерел

При складанні списку використаних джерел рекомендовано зробити систематизацію джерел та літератури з певними групами і видами. Оптимальною вважається наведена схема рубрикації, яка є рекомендованою і не має імперативного характеру.

1. Нормативно-правові документи. Включає закони, постанови, накази, що регулюють освіту та методику навчання історії.
2. Опубліковані документи і матеріали.
3. Монографії і статті.
4. Енциклопедичні і довідкові видання.
5. Матеріали конференцій.
6. Навчальні програми і підручники.
7. Навчально-методичні матеріали.
8. Енциклопедичні і довідкові матеріали.
9. Автореферати дисертацій і дисертації.

5. ПІДГОТОВКА, ПОРЯДОК ТА ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

5.1. Порядок перевірки змісту дипломних робіт на запозичення

При написанні й оформленні дипломної роботи студенти не повинні допускати таких помилок:

1. Текст дипломної роботи не відповідає змісту чи темі.
2. Автор не виявив самостійного підходу до висвітлення теми дипломної роботи.
3. Не зроблено глибокого та всебічного аналізу джерел з теми дипломної роботи.
4. Висновки не відповідають меті дослідження та поставленим завданням.
5. У роботі відсутні посилання на першоджерела або вказані не ті, які були використані.
6. Безсистемний виклад матеріалу, часті повторення, дублювання одних і тих самих положень.
7. Порушення послідовності, неузгодження, логічні помилки.
8. Механічне запозичення (переписування) матеріалу з джерел.
9. Список використаних джерел наведено довільно, без дотримання вказаних вимог.
10. Обсяг і оформлення роботи не відповідають вимогам. Неохайне виконання дипломної роботи, наявність у ній суттєвих граматичних та стилістичних помилок.
11. У дипломній роботі виявлений плагіат, а саме: копіювання чужої роботи (як без, так і з відома автора) та оприлюднення її під своїм іменем; копіювання інформації з кількох різних джерел без внесення в неї правок; «маскування плагіату» самостійним написанням перехідних речень між скопійованими частинами; внесення незначних правок у скопійований матеріал (переформулювання речень, зміна порядку слів у них тощо); видання власної колись уже написаної роботи за нову.

Перевірка на академічний плагіат.

Порядок розгляду фактів академічного плагіату та інших видів порушень академічної доброчесності здійснюється на основі та у відповідності до Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі студентів ПНУ.

Дипломна робота студента має виконуватися із застосуванням загальних засад та правил наукової етики та академічної доброчесності. При виконанні дипломної роботи студент зобов'язаний:

- з повагою ставитися до авторських прав інших осіб, дослідження яких він використовує при виконанні дипломної роботи;
- коректно застосовувати інформацію з інших джерел шляхом здійснення належного цитування;
- не допускати проявів академічної недоброчесності, серед яких академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація тощо.

Дипломна робота, в якій виявлено ознаки академічного плагіату або іншого виду порушення академічної доброчесності, не допускається до захисту та повертається студенту на виправлення та доопрацювання.

Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності (п.3.3. Кодексу честі ПНУ).

Академічним плагіатом вважається оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства.

Серед інших видів порушень академічної доброчесності, окрім академічного плагіату, є:

- самоплагіат – оприлюднення власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

– фабрикація – вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі;

– фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу.

Для уникнення академічного плагіату при написанні дипломної роботи студент повинен обов'язково посилатися на авторів і джерела, з яких запозичив матеріали, або окремі дані.

У разі використання запозиченого матеріалу без посилання на автора та джерело дипломна робота рішенням кафедри знімається з розгляду.

Перевірці на плагіат підлягає основна частина роботи (без списку використаних джерел та додатків) в електронному вигляді у представлених форматах: *.doc, *.docx, *.rtf. Кожен структурний підрозділ рішенням вченої ради затверджує відсотки унікальності дипломної роботи.

Перевірку на плагіат забезпечує одноразово і безкоштовно ректорат університету. Випускові кафедри забезпечуються при цьому демоверсіями ліцензійної програми на антиплагіат.

Науковий керівник та студент попередньо повинні бути ознайомлені з встановленими програмою показниками щодо оригінальності тексту. Відповідальність, у випадку встановлення факту академічного плагіату або іншого виду порушення академічної доброчесності, лежить на авторові роботи.

Результати перевірки на академічний плагіат повинні бути обговорені на засіданні кафедри. Перевірка на плагіат повинна бути здійснена не пізніше, як за місяць до захисту роботи, включаючи і строк перевірки. Строк перевірки не повинен перевищувати десяти днів.

Процедура перевірки на плагіат та її наслідки регулюються «Положенням про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі студентів» ПНУ.

5.2. Попередній захист та рецензування дипломних робіт

Дипломні роботи проходять попередній захист на засіданнях кафедри історії України і методики викладання історії та кафедр факультету, де виконуються роботи, за встановленим графіком, але не пізніше як за місяць до початку підсумкової атестації.

Попереднім захистом дипломної роботи може вважатися, за рішенням кафедри, виступ та участь студента у наукових конференціях – університетських, міжуніверситетських, всеукраїнських тощо.

На попередній захист студент повинен подати віддрукований та перевірений науковим керівником текст роботи. Захист проводиться на засіданнях кафедр за обов'язкової присутності завідувача кафедри та наукового керівника і передбачає такі процедурні етапи:

- виступ автора дипломної роботи з повідомленнями про основні положення роботи;
- детальні відповіді студента на усні та письмові запитання членів кафедри щодо змісту й суті роботи;
- виступ наукового керівника про якість виконання роботи, про можливість допуску роботи до захисту перед ЕК.

Кафедра робить висновки про готовність роботи до захисту перед ЕК, встановлює час роботи над зауваженнями та термін подачі роботи, оформленої згідно з вимогами, на кафедрі.

На цьому ж засіданні кафедри затверджуються рецензенти дипломних робіт.

Рецензування дипломних робіт

Рецензія на дипломну роботу є необхідним елементом творчих дебатів на захисті роботи, гарантією точного і неухильного виконання встановлених вимог до неї. Від ретельності роботи рецензента, аргументованості й повноти його висновків, залежить оцінка дипломної роботи на засіданнях екзаменаційної комісії (ЕК).

Критичний підхід до дипломної роботи – це головний критерій високого професіоналізму рецензента та необхідна умова належної конструктивної дискусії під час захисту роботи.

Рецензія на дипломну роботу подається на кафедру історії України і методики викладання історії не пізніше, ніж за 5 днів до захисту дипломної роботи. Рецензування дипломних робіт проводять викладачі, які є фахівцями з певної спеціальності чи тематики дослідження. Склад рецензентів затверджує завідувач кафедри історії України і методики викладання історії.

Рецензія на дипломну роботу може бути внутрішньою (надається науковим чи науково-педагогічним працівником, який працює в університеті) або зовнішньою (надається фахівцем з даної спеціальності, який працює поза університетом, де виконувалася дипломна робота).

Рецензія має бути об'єктивною, відображати як позитивні, так і негативні сторони роботи й містити оцінку за прийнятою шкалою оцінювання знань студентів.

Особливу увагу в рецензії потрібно звернути на:

- актуальність теми;
- вміння застосовувати теоретичні знання для вирішення конкретних практичних завдань;
- наявність у роботі особистих пропозицій і рекомендацій, їх перспективність, практична цінність;
- достовірність результатів і обґрунтованість висновків автора;
- стиль викладу й оформлення роботи;
- недоліки роботи.

Рецензія не повинна дублювати відгук наукового керівника, тому що відгук керівника – це в основному характеристика професійних якостей випускника та його роботи в процесі проектування, а рецензія – це характеристика якості безпосередньо дипломної роботи.

Студент має право заздалегідь ознайомитися із текстом рецензії. Негативна рецензія не є підставою для відхилення роботи від її захисту.

5.3. Підготовка та проведення захисту дипломних робіт

Не пізніше як за місяць до захисту студент подає на кафедру історії України і методики викладання історії для реєстрації:

- зброшурований примірник дипломної роботи із висновком завідувача кафедри історії України і методики викладання історії про допуск до захисту;
- відгук наукового керівника з характеристикою діяльності випускника під час написання дипломної роботи без зазначення оцінки;
- письмову рецензію на дипломну роботу із зазначенням оцінки.

Захист дипломних робіт.

На захист дипломних робіт в Екзаменаційну комісію подають:

- зброшурований примірник дипломної роботи з висновком завідувача кафедри історії України і методики викладання історії ;
- письмовий відгук керівника з характеристикою діяльності випускника під час виконання роботи без зазначення оцінки (додаток Є);

Не пізніше, ніж за 5 днів до захисту дипломної роботи подається письмова рецензія на кваліфікаційну роботу з зазначенням рекомендованої оцінки.

Крім цього, екзаменаційній комісії до захисту дипломної роботи можуть бути подані:

- друковані статті, тези, програми конференцій за темою роботи, у яких автор брав участь;
- зразки матеріалів і виробів;
- документи, які вказують на практичне застосування роботи тощо.

Захист проводиться на відкритому засіданні ЕК за участю не менш ніж половини її складу за обов'язкової присутності голови комісії. На захисті можуть бути присутні і брати участь в обговоренні всі бажаючі, не порушуючи порядку й процедури захисту, оскільки захист є прилюдним.

Процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відгуку наукового керівника та рецензії;
- відповіді студента на запитання членів ЕК та осіб, присутніх на захисті;
- заключне слово студента;
- рішення комісії про оцінку роботи.

Вступне слово необхідно підготувати заздалегідь у формі виступу, в якому доцільно висвітлити такі важливі питання: обґрунтування актуальності теми дослідження; мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; що вдалося встановити, виявити, довести; якими методами це досягнуто; з якими труднощами довелося зіткнутися в процесі написання дипломної роботи, які положення не знайшли підтвердження.

У виступі мають міститися також відповіді на основні зауваження наукового керівника та рецензента. Доповідь студента не повинна перевищувати за часом 10–15 хвилин. Для кращого сприйняття присутніми матеріалу бажано підготувати презентацію. Під час захисту дипломної роботи студент зобов'язаний дати вичерпні відповіді на всі зауваження у відгуку та рецензії, а також у виступах на захисті. Відповідати на запитання членів ЕК та присутніх на захисті слід тільки по суті.

У заключному слові студент висловлює свої висновки щодо результатів обговорення його роботи.

Захист дипломної роботи фіксується в протоколі ЕК. Результати захисту випускної роботи визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно». Оцінка за дипломну роботу виставляється на закритому засіданні ЕК і оголошується її головою здобувачам і всім присутнім на відкритому засіданні.

Загальна тривалість захисту однієї кваліфікаційної роботи не повинна перевищувати 30 хвилин.

6. ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Конкретні критерії оцінювання формуються у відповідності до компетентностей дослідницьких процесів та розробляються кафедрою історії України і методики викладання історії.

Під час оцінюванні дипломної роботи члени ЕК беруть до уваги:

- вміння автора стисло, послідовно й чітко викласти сутність та результати дослідження;
- обґрунтованість мети дипломної роботи, логічність поставлених завдань і шляхи їх вирішення;
- відповідність дослідження освітньому рівню бакалавра;
- змістовність і цілісність структури дипломної роботи;
- інформативність заголовків і підрозділів щодо їхнього змісту, а також їх зв'язок з іншим текстом, логічний зв'язок між проблемою і розподілом дипломної роботи на розділи та підрозділи;
- оригінальність, правильна визначеність об'єкта і предмета дослідження;
- вміння знаходити і опрацьовувати наукову інформацію;
- використання сучасних методів обробки й аналізу інформації;
- надійність методів дослідження та достатність глибини дослідження;
- ґрунтовність отриманих теоретичних висновків, чіткість висновків і рекомендацій;
- практична цінність результатів дослідження й можливість їх практичного впровадження;
- правовий та соціально-економічний ефект від впровадження результатів дослідження;
- наявність всіх необхідних структурних елементів у роботі та їх логічна послідовність;
- відповідність дипломної роботи встановленим вимогам;
- загальне оформлення дипломної роботи;
- глибина апробації результатів дослідження.

Результати захисту дипломних робіт оцінюються з використанням національної системи («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»); університетської системи ПНУ (100-бальна шкала) та Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) (за шкалою «A», «B», «C», «D», «E», «FX», «F»).

Оцінка «відмінно» / A ставиться, якщо дипломна робота виконана у повному обсязі відповідно до завдання; студентом використано необхідну кількість джерел, проаналізовано і використано історіографію проблеми, поміщено методичні матеріали; змістовна частина не має помилок; у відгуку наукового керівника та рецензії відсутні зауваження щодо змісту та оформлення виконаної роботи; відповіді на запитання членів комісії вичерпні й аргументовані; автор роботи регулярно подавав для перевірки окремі її розділи, систематично відвідував консультації; оформлення відповідає встановленим вимогам.

Оцінка «добре» / B, C ставиться, якщо дипломну роботу виконано у повному обсязі відповідно до завдання, вона не має помилок, які потребують її докорінної переробки; у роботі не використано історіографію проблеми, частково поміщений методичний інструментарій роботи; відповіді на запитання членів комісії даються по суті, але не в деталях; при поточній перевірці матеріал подавався не завжди; консультації студент відвідував не регулярно.

Оцінка «задовільно» / D, E ставиться, якщо дипломна робота виконана з відхиленнями від завдання, мають місце помилки у змістовній частині; студентом не використано необхідну кількість спеціальних джерел, відсутні історіографічні матеріали, у більшій мірі відсутні методичні матеріали роботи; оформлення не відповідає вимогам; при перевірці матеріал роботи не подавався; консультації студент відвідував епізодично; на запитання відповідає, але не в повному обсязі.

Оцінка «незадовільно» / F, X виставляється, якщо дипломна робота виконана не в повному обсязі та з відхиленнями від завдання; мають місце суттєві помилки, які тягнуть за собою переробку дипломної роботи; оформлена вона з відхиленнями від вимог; студент регулярно пропускав заняття й консультації без поважних причин.

Критерії оцінювання 100 бальною системою.

Критерії оцінювання дипломної роботи з методики навчання історії.

Оцінювання за загальною шкалою:

- ❖ 90–100 балів (9–10) – Відмінно
 - ❖ 80–89 балів (8) – Добре (B)
 - ❖ 70–79 балів (7) – Добре (C)
 - ❖ 60–69 балів (6) – Задовільно (D)
 - ❖ 50–59 балів (5) – Задовільно (E)
 - ❖ 26–49 балів (3–4) – Незадовільно (FX), потребує доопрацювання
 - ❖ 1–25 балів (1–2) – Незадовільно (F), дипломна робота не зарахована
- 50 балів за зміст дипломної роботи і 50 балів за захист дипломної роботи.

Критерії оцінювання за зміст дипломної роботи (50 балів):

1. Змістовне наповнення та науковий рівень дипломної роботи (20 балів)

Цей критерій оцінює :

- Наскільки повно і глибоко розкрита тема.
- Чи відповідає зміст поставленим завданням і логіці дослідження.
- Чи проведено аналіз актуальних джерел і досліджень у методиці

навчання історії.

- Чи є логічна аргументація висновків та узагальнень.
- Чи відображена наукова дискусія щодо методичних аспектів викладання

історії.

➤ Наскільки дипломна робота містить власні методичні розробки та практичні рекомендації.

Розподіл балів: 18–20 балів – Відмінно

– Тема розкрита повністю, її зміст відповідає заявленій проблематиці.

– Використано актуальні наукові дослідження з методики навчання історії, педагогіки, психології.

– Глибокий аналіз сучасних підходів до викладання історії, методів навчання, принципів історичної освіти.

– Висновки логічно обґрунтовані, корелюють із поставленими завданнями та відображають результати дослідження.

– Аргументована критика існуючих методичних концепцій, обґрунтування вибору ефективних методів.

– Використання сучасних методів навчання, їх практична значущість.

16–17 балів – Дуже добре

– Тема розкрита загалом повно, але є незначні прогалини в деталізації окремих аспектів.

– Використано значну кількість наукових джерел, але аналіз не завжди глибокий.

– Основні методичні підходи викладені, але їх аналіз недостатньо критичний або не повністю аргументований.

– Висновки узгоджуються із завданнями, проте містять деякі узагальнення без детальної аргументації.

– Використані методи відповідають темі, але їх аналіз недостатньо глибокий.

14–15 балів – Добре

– Тема розкрита, але з деякими неточностями або недостатньо повним аналізом джерел.

– Аналіз літератури проведено, але його глибина обмежена, є лише поверхневий опис методичних підходів.

– Висновки в цілому відповідають завданням, але не завжди мають достатнє теоретичне підґрунтя.

– Основні методи дослідження визначені, але їх практичне застосування частково обмежене.

12–13 балів – Задовільно

– Тема розкрита частково, висвітлені лише деякі її аспекти.

– Аналіз літератури слабкий, використано обмежену кількість джерел.

– Висновки не повністю відповідають поставленим завданням, є узагальнення без належного обґрунтування.

– Недостатнє обґрунтування методичних підходів, часткова відповідність темі.

10–11 балів – Мінімально задовільно

– Тема розкрита поверхнево, багато аспектів не розглянуто.

- Використано мало джерел, їх аналіз слабкий або відсутній.
- Висновки розмиті, не узгоджуються з цілями та завданнями дослідження.
- Відсутність чіткого методологічного обґрунтування, слабкий зв'язок з

темою.

6–9 балів – Незадовільно (FX)

- Тема майже не розкрита, робота носить фрагментарний характер.
- Джерела або відсутні, або лише перераховані без аналізу.
- Висновки не мають наукового обґрунтування, є значні логічні помилки.
- Методологічна база значно обмежена, поверхневий аналіз.

1–5 балів – Незадовільно (F)

- Тема повністю не розкрита.
- Відсутній аналіз літератури при описі розділів.
- Висновки нелогічні або відсутні.
- Відсутнє методичне обґрунтування дослідження.

2. Структурна логіка та послідовність викладу матеріалу (10 балів)

➤ 9–10 балів – Чітка логіка викладу, структурованість, кожен розділ логічно пов'язаний, присутня аргументована проблематика.

➤ 8 балів – Дотримана логічна структура, є незначні порушення послідовності.

➤ 7 балів – В цілому логічна структура, але деякі частини розташовані невпорядковано або слабко пов'язані між собою.

➤ 6 балів – Логіка викладу частково порушена, є непослідовність у викладі матеріалу.

➤ 5 балів – Відсутня чітка структура, окремі розділи нелогічно побудовані.

➤ 3–4 бали – Суттєві логічні помилки у викладі матеріалу, розділи слабко взаємопов'язані.

➤ 1–2 бали – Відсутня структура, матеріал викладений хаотично.

3. Практичне значення дослідження (10 балів)

➤ 9–10 балів – Запропоновані практичні рекомендації є актуальними та можуть бути застосовані у викладанні історії.

➤ 8 балів – Практичні результати цінні, але частково недостатньо обґрунтовані.

➤ 7 балів – Є практична значущість, але вона обмежена або загального характеру.

➤ 6 балів – Практичне значення недостатньо чітко сформульоване.

➤ 5 балів – Практичні рекомендації поверхневі, не містять конкретних рішень.

➤ 3–4 бали – Відсутнє обґрунтоване практичне застосування.

➤ 1–2 бали – Практична цінність дослідження відсутня.

4. Оформлення дипломної роботи (10 балів)

➤ 9–10 балів – Відповідає всім вимогам оформлення, відсутні граматичні та стилістичні помилки, правильне цитування.

➤ 8 балів – В цілому відповідає вимогам, можливі незначні відхилення в оформленні чи помилки.

➤ 7 балів – Є кілька помилок в оформленні, але вони незначні.

➤ 6 балів – Відхилення від вимог оформлення, наявні помилки у списку джерел або тексті.

➤ 5 балів – Значні порушення оформлення, неправильне цитування.

➤ 3–4 бали – Серйозні порушення оформлення, наявність великої кількості помилок.

➤ 1–2 бали – Оформлення не відповідає вимогам, робота містить грубі помилки.

Критерії усного оцінювання дипломної роботи з методики навчання історії (50-бальна система)

1. Якість змісту та науково-методичний рівень (20 балів)

Оцінюється глибина розкриття теми, використання актуальних джерел, логічність викладення матеріалу та відповідність висновків поставленим завданням.

- 18–20 балів – Тема розкрита повністю, використано сучасні методичні підходи, висновки обґрунтовані, застосовано широкий спектр наукових джерел.

- 15–17 балів – Тема розкрита загалом добре, але є окремі недоопрацьовані аспекти або слабке використання джерел.
- 12–14 балів – Матеріал подано достатньо повно, але є поверхневий аналіз окремих аспектів, слабка методична частина.
- 9–11 балів – Тема розкрита частково, недостатній аналіз джерел, висновки фрагментарні.
- 5–8 балів – Значні прогалини у викладі матеріалу, відсутність належного аналізу методики навчання.
- 1–4 бали – Тема не розкрита, висновки нелогічні або відсутні, відсутній аналіз методичних підходів.

2. Виступ і презентаційні навички (15 балів)

Оцінюється вміння студента чітко та логічно викладати матеріал, використання презентаційних засобів, зв'язність мовлення, впевненість під час виступу.

- 14–15 балів – Виступ чіткий, логічний, добре структурований, студент вільно оперує поняттями методики навчання історії.
- 12–13 балів – Виступ змістовний, але є незначні проблеми зі структурою або чіткістю викладення.
- 10–11 балів – Загалом логічна подача матеріалу, але місцями спостерігається невпевненість, недостатня виразність мови.
- 7–9 балів – Виступ непослідовний, не всі аспекти теми пояснені достатньо детально, є труднощі з формулюванням думок.
- 4–6 балів – Виступ хаотичний, студент читає з тексту, не орієнтується у матеріалі.
- 1–3 бали – Відсутність логіки у викладенні, студент не може пояснити зміст роботи.

3. Відповіді на запитання та аргументація (15 балів)

Оцінюється рівень орієнтації студента в матеріалі, вміння відповідати на питання комісії, аргументувати свої висновки.

- 14–15 балів – Відповіді логічні, аргументовані, студент демонструє глибоке розуміння теми і методичних підходів.
- 12–13 балів – Відповіді загалом правильні, але є незначні неточності або недостатня аргументація.
- 10–11 балів – Відповіді правильні, але поверхневі, відсутнє пояснення окремих методичних аспектів.
- 7–9 балів – Відповіді загальні, студент уникає глибокого аналізу, має труднощі з аргументацією.
- 4–6 балів – Відповіді неповні, нечіткі, відсутнє розуміння методики викладання історії.
- 1–3 бали – Відсутність відповідей або невірні пояснення, студент не орієнтується у власному дослідженні.

Оцінка виставляється по сумі оцінювання за зміст дипломної роботи (50 балів) і усного оцінювання дипломної роботи з методики навчання історії (50 балів).

При визначенні оцінки дипломної роботи приймається до уваги рівень теоретичної, наукової та практичної підготовки студентів. Рішення ЕК про оцінку дипломної роботи приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням більшістю голосів членів комісії, які брали участь у її засіданні. За однакової кількості голосів голос Голови ЕК є вирішальним.

При визначенні оцінки роботи повинна бути врахована думка рецензента, виступ студента під час захисту своєї роботи, його відповіді на зауваження рецензента та на запитання членів екзаменаційної комісії, апробація результатів дипломної роботи.

Повторний захист дипломних робіт з метою підвищення оцінки не дозволяється. У випадках, коли захист дипломної роботи не відповідає вимогам рівня підсумкової атестації, екзаменаційна комісія ухвалює рішення про те, що студент є неатестованим, про що здійснюється відповідний запис у протоколі засідання комісії. У такому випадку Екзаменаційна комісія встановлює, чи може студент подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він

повинен опрацювати нову тему, визначену відповідною кафедрою навчального закладу. Повторний захист дипломної роботи дозволяється протягом трьох років після закінчення вищого закладу освіти, але не раніше, як під час наступної підсумкової атестації. Студент, який отримав незадовільну оцінку за дипломної роботу, відраховується із закладу вищої освіти. Йому видається академічна довідка встановленого зразка.

Усі засідання екзаменаційної комісії протоколюються, вносяться оцінки, одержані при захисті дипломної роботи, особливі думки і зауваження членів комісії, вказуються кваліфікація та державний документ (з відзнакою чи без відзнаки), що видається студенту-випускнику. Протокол підписують голова та члени ЕК, які брали участь у засіданні.

Після закінчення роботи екзаменаційної комісії голова комісії складає звіт, у якому дається аналіз рівня підготовки випускників зі спеціальності, якість виконання дипломних робіт, відповідність тематики та змісту робіт сучасним вимогам, характеристика знань студентів, виявлених під час захисту, недоліки у підготовці з окремих дисциплін (питань), висловлюються рекомендації щодо поліпшення навчального процесу.

Загальні підсумки роботи екзаменаційної комісії обговорюються на засіданні Вченої ради Факультету історії, політології і міжнародних відносин.

Порядок зберігання дипломних робіт

Рукописи дипломних робіт та їх електронні версії, оформлені відповідним чином, передаються до фондів Наукової бібліотеки університету, про що складається відповідний акт, який зберігається на кафедрі історії України і методики викладання історії. Електронні версії дипломних робіт оприлюднюються в репозитарії Наукової бібліотеки ПНУ.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Завгородня Т. К. Прокопів Л.М., Стражнікова І.В. Методологія та технологія педагогічних досліджень: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2014. 76 с.
2. Кловак Г. Методика підготовки і захист дипломних робіт: навчально-методичний посібник. Київ : Науковий світ, 2002. 84 с.
3. Кобута С., Королько А. Методичні рекомендації до написання та захисту дипломної роботи за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти для студентів освітньо-професійної програми Середня освіта (Історія) спеціальності 014 Середня освіта (Історія). Івано-Франківськ, 2018. 42 с. URL: <https://surl.li/sphzsis>
4. Кодекс честі Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. URL: <http://surl.li/kwdvub>
5. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2003. 189 с.
6. Методичні рекомендації для виконання дипломної роботи за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. (Схвалені Науково-методичною радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» 14 червня 2018 року, протокол №7). URL: <https://surl.li/aduczst>
7. Методичні рекомендації щодо оформлення бібліографічного опису використаних джерел та Referens (з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8303:2015). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2021. 19 с.
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
9. Положення «Про запобігання академічному плагіату у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника». URL: <http://surl.li/neapac>

ДОДАТКИ

*Додаток А***Взірець індивідуального завдання**

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет **історії, політології і міжнародних відносин**Кафедра **історії України і методики викладання історії**Освітній рівень **«Бакалавр»**

Спеціальність _____

(шифр і назва)

Затверджено на засіданні кафедри

Протокол № ____ від _____

Завідувач кафедри _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

“ ____ ” _____ 20__ р.

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ
ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

_____ ,

Керівник роботи _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

2. Перелік питань, які потрібно розробити _____

3. Дата видачі завдання _____

Взірець титульного аркушу дипломної роботи

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**Дипломна робота
на здобуття першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
на тему:**

**«Методика роботи з матеріалами ЗМІ на
уроках історії України у старших класах»**

студентки IV курсу, групи СОІ–41
спеціальності 014.03 Середня освіта
(Історія)

Гоян Яни Василівни

Керівник:

Королько Андрій Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Дрогомирецька Людмила Романівна

кандидат історичних наук, доцент

*Взірець оформлення змісту дипломної роботи***ЗМІСТ**

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Роль ЗМІ в суспільно-політичному житті України.....	6
РОЗДІЛ 2. Особливості роботи українських ЗМІ в 2010–2024 рр.	22
2.1. Рейтингові засоби масові інформації в 2010-х – на початку 2020-х рр.	22
2.2. Українські медійні ресурси в умовах війни (2014–2024).....	32
РОЗДІЛ 3. Використання матеріалів ЗМІ на уроках історії у 10 класі..	40
РОЗДІЛ 4. Робота із медійними джерелами на уроках історії України в 11 класі.....	49
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	73

Приклади оформлення списку використаних джерел згідно ДСТУ 8302:2015

«Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40) детально подані на <http://lib.ru.if.ua>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги (монографії, підручники, посібники)	
Один автор	<p>Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник/ Вид. 3-тє, стереотипне. К.: Академвидав, 2009. 560 с.</p> <p>Johnson L.K. Bombs, bugs, drugs and thugs: intelligence and America's quest for security. New York; London: New York University Press, 2000. 326 p.</p>
Два автори	Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. К.: Знання, 2007. 447 с.
Три автори	Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків, 2011. 312 с.
Чотири і більше авторів	<p>Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: монографія / Л.О. Калмикова, С.Д. Дем'яненко, Н.В. Харченко, Л.А. Порядченко. К.: Вид. «ПП Медведєв», 2007. 304 с.</p> <p>Коллективні політичні права і свободи людини та громадянина в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / Є. І. Григоренко та ін. Харків: [б. в.], 2013. 352 с.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядник(и)	Інформаційне законодавство України: науково-практичний коментар / В.О. Горобцов [та ін.]; за ред. Ю.С.Шемшученка. К.: ТОВ Вид. «Юридична думка», 2006. 232 с.

Автор (и) та перекладач(і)	Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / вступ. ст. Н. И. Панова; пер. с итал. М. М. Исаев. К.: Ин Юре, 2014. 240 с.
Без зазначення автора	Галузева економічна політика держави: проблеми правового забезпечення: колект. моногр. / за наук.ред. Д. В. Задихайла. Харків: Юрайт, 2013. 520 с. Конституція України: наук.-практ. комент. / редкол.: В. Я. Тацій (голова) та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2012. 1128 с.
Багатотомні видання	Літопис УПА. Торонто, Львів: Літопис УПА, 1977. Т. 2. 256 с. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 2 т. / за ред.: В. В. Сташис, В. Я. Тацій. 4-те вид., переробл. і допов. Т.1. Харків: Право, 2010. 456 с.
Інші видання	
Автореферати дисертацій	Антонюк Н. Українське культурне життя в Генеральній Губернії (1939-1944 рр.): Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. докт. історичних наук. Львів, 1999. 35 с.
Дисертації	Сокурєнко В. В. Публічне адміністрування сферою оборони в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. К., 2016. 573 с. Костенко В. О. Економіко-правове забезпечення використання та охорони земель: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 183 с.
Архівні документи	Звіт про так звані національні збори українців у Львові від 30 червня 1941 р. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 3833. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 5.

Препринти	Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт / НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).
Стандарти	<p>ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид.офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (IS 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ 3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид.офіц. К.: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Бібліографічні покажчики	<p>Українсько-польські стосунки періоду Другої світової війни у вітчизняній історіографії. Бібліографічний покажчик / уклад: О.Є. Лисенко, О.В. Марущенко. Київ – Івано-Франківськ, 2003. 124 с.</p> <p>Систематизований покажчик матеріалів з питань адміністративної реформи, опублікованих у Віснику Національної академії державного управління за 1997– 2005 роки / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України уклад.: О. О. Бабінова, О. Г. Белінська. К.: Вид-во НАДУ, 2006. 11 с.</p>
Каталоги	<p>Історико-правова спадщина України: кат.вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.</p>

Частина видання	
Частина книги	Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Вид. 5-те, стер. К.: Знання, 2006. С. 226 – 228.
Стаття з довідкового видання	Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> . К.: Юрид. думка, 2007. С. 550. Гончаренко В. Д. Повне зібрання законів Російської імперії. <i>Велика українська юридична енциклопедія</i> . Харків: Право, 2016. С. 573–574.
Стаття з продовжуваного видання	Данильян О. Г., Петришин О. В. Проблема взаємовпливу правового виховання державотворчого процесу: українські реалії. <i>Вісник Національної академії правових наук України</i> . Харків, 2010. № 2. С. 28–39.
Стаття з періодичного видання (журнал, газета)	Юр'єва Н. Навчання рідної мови за творами Василя Сухомлинського. <i>Палітра педагога</i> . 2012. № 5. С. 5–10. Залуцький О. «Мелодії життя» Юрія Гіни. <i>Українська музична газета</i> . 2012. № 3 (85). С. 3.
Рецензії	Драч О. О. [Рецензія]. <i>Український історичний журнал</i> , 2016. № 1. С. 217–219. Рец. на кн.: Темченко А. І. Традиційні мантичні практики: архаїка знакової системи. Черкаси: ІнтралігаТОР, 2015. 112 с.
Тези, доповідь	Стефанюк Г.В. Соціальне становище вчительства Галичини в роки нацистського «нового порядку». <i>Інтелігенція і влада: матеріали Шостої Всеукраїнської наукової конференції</i> (Одеса, 20–23 травня 2014 р.). Одеса: Астропринт, 2014. С. 233–235.
Нормативно-правові та інші юридичні акти, опубліковані в офіційних джерелах оприлюднення, в тому числі електронні ресурси	

	<p>Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.</p> <p>Конституційний Суд України: рішення, висновки / відп. ред. А. С Головін; уклад.: К. О. Пігнаста, О. І. Кравченко. Київ: Логос, 2011. Кн. 10. 431 с.</p> <p>Правова основа діяльності органів державної влади: зб. нормат. актів / упоряд. П. М. Любченко. Харків: ФІНН, 2010. 303 с.</p> <p>Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347. <i>Освіта</i>. 2002. 24 квіт. (№ 14). С. 2–4.</p>
Електронні ресурси	
Книги	Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf
Законодавчі документи	Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822
Періодичні видання	Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. <i>Ефективна економіка</i> . 2013. № 10. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=25
Сторінки з веб-сайтів	Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? <i>Екологія життя</i> : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua

Зразок оформлення списку використаних джерел дипломної роботи**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ****I. Архівні матеріали**

1. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника, відділ рукописів. Ф. 9 (Окремі надходження). Оп 2. Спр. 1069 (Протоколи конференцій єпископів Львівського, Перемишльського, Станіславського, 1902–1939 рр.) Арк. 1–70.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 201. (Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів, 1806–1945). Оп. 4 в. Спр. 503 (Протокол єпископської конференції Греко-католицького єпископату, Рим. 21–29 жовтня 1929 р.). Арк. 1–8.

II. Газетно-журнальна періодика

3. Вистава домашнього промислу в Коломиї. *Діло*. 1912. 24 вересня. Ч. 215. С. 2.
4. Вистава домашнього промислу в Коломиї. *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. 1912. 26 вересня. Ч. 39. С. 1–2.
5. Вѣсти господарскѣ, промысловѣ и торговельнѣ. Вистава господарско-промислова въ Коломыи. *Батькѣвщина*. 1880. 16 мая. Ч. 10. С. 80.
6. Вѣсти зъ краю. Зъ Коломыѣ. Вистава етнографычна товариства Татрянського и господарско-промислова общества. Загальнѣ зборы общества им. Качковського. *Батькѣвщина*. 1880. 1 жовтня. Ч. 19. С. 149–150.

III. Спомини

7. В. Кобринський. Спомини гуцульського музейника. Володимир Кобринський (наукові статті, спомини). Творчі особистості Західної України / Ред.-упорядник Б. Ткачук. Коломия. «Вік». 88 с. С. 11–25.

IV. Нормативно-правові документи

8. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. С. 380.

9. Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи. Ухвалено рішенням МОН 27.10.2016. 40 с.
10. Указ Президента України Про надання Коломийському музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського статусу національного. *Урядовий кур'єр*. 2009. 23 жовтня.
11. Хроніка наукового товариства ім. Шевченка. 2000 рік. Діяльність осередків НТШ в Україні. Львів – Нью-Йорк – Торонто. 2001. С. 149–153.

V. Монографії і статті

12. Арсак М. Хроніка Музею історії міста Коломиї 1900 – 2005. Коломия, 2005. 21 с.
13. Арсак М. Музей історії міста Коломиї. *Музеї України*. 2006. № 3. С. 9–11.
14. Арсак М. Скарбниця місцевого часу. *Діло*. 2005. № 1. С. 37–40.
15. Арсенич П. Засновник музею В. Кобринський. *Гуцульський календар на 2003 рік*. С. 35–37.
16. Дорошенко Т. Найстаріша писанка – в Коломиї. *Вісті Прикарпаття*. 2013. № 27 (листопад). С. 16.
17. Нагірний В. Тяжкий хліб щасливої жінки. *Коломийський вісник*. 1998. 7 травня. С. 3.
18. Нагірний В. Відродження почалося з заснування музею писанки в Коломиї. *Коломийський вісник*. 2001. 27 листопада. С. 6.
19. Ткачук Я. Зберегти для нащадків. *Вільний голос*. 2000. 9 лютого. С. 2.
20. Ярій М. Тут дримає історія. *Вільний Голос*. 1997. 1 квітня. С. 8.

VI. Матеріали конференцій

21. Беженар О. Буковинські писанки: традиції, символіка, сучасність. Мистецтво писанкового розпису – соціокультурний скарб України. *Матеріали Міжнародної конференції, присвяченої 30-річчю заснування Музею писанкового розпису (у рамках проведення XI Всеукраїнського фольклорного фестивалю «Писанка», м. Коломия 21 квітня 2018 р.)*. Львів : Растр 7, 2021. С. 64–66.
22. Королько А. VI з'їзд українських музеологів Галичини в Коломиї 1938 року: передумови, хід та результати проведення. *Сучасні акценти музейництва*.

Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.). Івано-Франківськ. 2018. С. 5–18.

23. Манько В. Покутські писанки. Мистецтво писанкового розпису – соціокультурний скарб України. *Матеріали Міжнародної конференції, присвяченої 30-річчю заснування Музею писанкового розпису (у рамках проведення XI Всеукраїнського фольклорного фестивалю «Писанка», м. Коломия 21 квітня 2018 р.)*. Львів : Растр 7, 2021. С. 23–30.
24. Ткачук Я. Культурно-просвітницька діяльність отця Йосафата Кобринського (1818 – 1901). *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Історичні постаті Греко-католицької церкви та їх роль у культурно-просвітницькому й національному відродженні» (м. Коломия, 18 жовтня 2013 року)*. Коломия : Вік, 2013. С. 186–195.

VII. Буклети, альбоми, путівники

25. Ганна Василяшук: Альбом / Автор-упорядник В. Качкан. Київ. *Мистецтво*. 1985. 111 с.
26. Ганна Вінтоняк. Альбом / Упорядник О. Никорак. Львів : Інститут народознавства Національної академії наук України, 2011. 208 с.
27. Євгенія Генік. Альбом-каталог / Автор-упорядник Є. Шевченко К. : Народні джерела. 2007. 72 с.

VIII. Підручники і посібники

28. Гнатюк М. Красою гір натхненні: народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець – XIX – початок XXI ст.). Майстри, школи, музеї. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 322 с.
29. Кара-Васильєва Т. Творці дивосвіту. Київ : Радянська школа, 1984. 164 с.

Взірець заповнення Направлення голові ЕК**Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ №**

Направляється студентка Гоян Яна Василівна на захист дипломної роботи на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) на тему «Методика роботи з матеріалами ЗМІ на уроках історії України у старших класах».

Дипломна робота і рецензія додаються
Декан факультету _____ (підпис)

Довідка про успішність

Студентка Гоян Яна Василівна за період навчання на факультеті історії, політології і міжнародних відносин з 2020 р. до 2024 р. повністю виконала навчальний план спеціальності з такими оцінками: відмінно _____%, добре _____%, задовільно _____%.

Диспетчер факультету _____

Висновок керівника дипломної роботи на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Студентка Гоян Яна Василівна підготувала дипломну роботу, присвячену методиці роботи з матеріалами ЗМІ на уроках історії України у старших класах. У роботі досліджено роль ЗМІ в громадсько-політичному житті України, проаналізовано найрейтинговіші медіа протягом останніх десяти років змін та реформ у цій сфері, дано оцінку роботи медіа в Україні під час війни (2014–2024), виокремлено методичний інструментарій щодо використання матеріалів ЗМІ на уроках історії в 10–11 класах. У роботі використані опубліковані медійні матеріали, нормативні документи, монографії та статті, підручники і посібники, дисертаційні дослідження. Робота є оригінальним і змістовно цікавим дослідженням. За умов успішного прилюдного захисту робота заслуговує високої позитивної оцінки.

Керівник роботи _____ (підпис)

«28» травня 2024 р.

Висновок кафедри про дипломну роботу

Дипломна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти розглянута. Студентка Гоян Яна Василівна допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри історії України і
методики викладання історії

Райківський І.Я.

«5» червня 2024 р.